

Жадид

Tilda, fikrda, ishda birlik!

2024-yil
5-aprel
№ 15(15)

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

TARIXIY KUN

YANGI O'ZBEKISTONNING YANGI TOSHKENTI

Yaxshi niyat va orzularning ro'yobi kishi qalbini cheksiz quvontiradi. O'zbekiston ahli obodlik ko'ngillardan boshlanib, moddiyatga ko'chishdek yangilik va tarixiy hodisalarga yaqin o'tgan ber necha yil davomida guvoh bo'lib turibdi.

Yana bir muhim yangilik. Kechagi kun — 2024-yil 3-aprel Yangi O'zbekiston tarixiga zarhal harflar bilan bitiladigan quvonchli kundir.

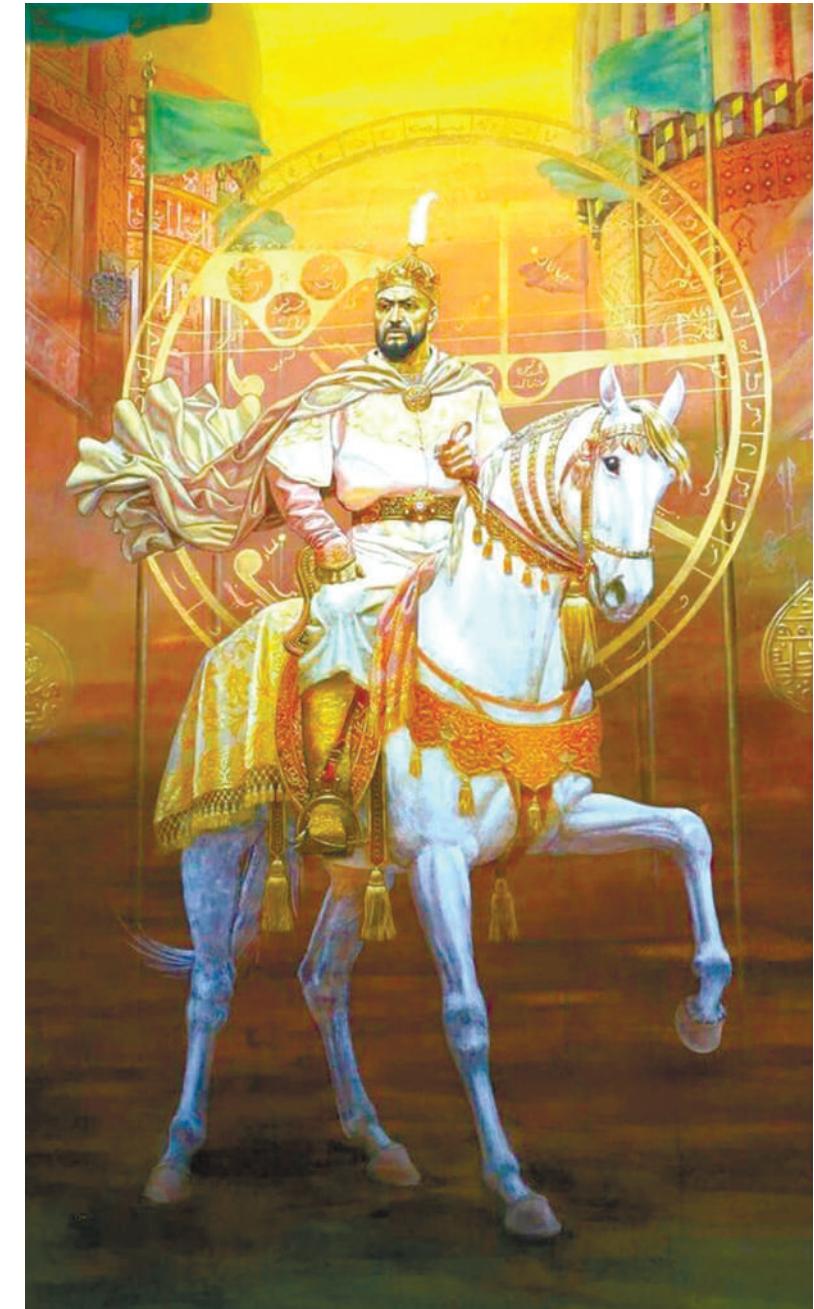
Unutilmas bu kunda Respublika Prezidenti qadim Shoshga tutash hududda Yangi Tashkent shahri yuragi, ma'naviy gultoji bo'lajak ilmu irfon maskanlari, madaniy inshootlar tamal toshini qo'ydi.

Respublika Prezidenti uch yil avval so'zlagan nutqida "Biz sekin-asta "Yangi Tashkent"ni quramiz", degan fikrni aytgani ko'pchilikning yodida bo'lsa kerak.

Zero, niyat va rejaning amalga oshishi, bu millionlab mamlakat ahli oldida aytig'an so'zning ijrosi demakdir. Bunday buniyodkorlik uchun mo'ysafid otaxonlar, tabarruk onaxonlar shunday Ro'zai Ramazon kunlari, albatta, xayrli duolar qiladi.

(Davomi 2-sahifada).

Jahon tarixining mangu chinorlardan biri Amir Temurni boshqa ulug' siyomlardan ajratib turadigan, insoniyatni hayratga soladigan fazilatlari juda ko'p. Ana shuhardan biri, shubhasiz, uning buniyodkorlikka bo'lgan mehri va shijoatidir, muxtasar aytganda, uning tom ma'nodagi buniyodkorligidir. Rus sharqshunos olimi V.V.Bartold uning g'ayratiga qoyil qolib: "Revnostny stroitel" (jonkuyar va ashaddiy buniyodkor), deb ta'riflagan edi.

"HAR YERDAKIM, IMORATQA QOBIL YER KO'RSA ERDI..."

Betimsol bobomiz Amir Temur har ishga kirisha, qattiq kirishar edi. Sharafuddin Ali Yazdi ham: "Hazrat Sohibqironning biyik himmati – har ishning oxirigacha yetkumaguncha o'turmash erdi", deya bejiz yozmagan edi.

Bir qiziq va ibratlvi voqe: hali oddiy amirlardan biri maqomida, qaysar, o'zboshimcha va izzattalab amirlar boshini goh qovushtirisha erishib, goh qovushtira olmay Turkiston cho'llarida ot chotpirib yurgan palladaridaoq – 1365-66-yillar qishida Sohibqiron Qarshi qal'asi qo'rg'onini qurishga kirishdi va moyoniga yetkazdi. Temurbek bu paytda yigirma to'qqiz yoshda edi. Uning bu harakatlari katta maqsad yo'lida zinhor ikkilanib o'tirmaganini, yosh amir o'shandayot ko'ngliga ulug' umidlar joylaganini, uzoq maqsadlarni ko'zlaganini, garchi o'sha payt oddiy bir amir bo'lgan esa-da, o'zini butun mamlakat uchun mas'ul sezganini ko'rsatadi. Chunki uning kelajakka ishonchi yuksat va sobit edi.

Ma'lumki, Samarcand ham mustahkam devorlar bilan o'ralmagan edi. Shahar sultanat markazi qilib belgilangandan keyin, Amir Temur unga poytaxt ko'rku salobatini berish, obod maskanga aylantirish yo'lida katta harakat boshladi. Bu harakat Sohibqironning butun umri davomida bir lahma tingani yo'q, desak mubolag'a bo'lmash. Dastavval ko'chalar orasida qilindi, Ko'ksaroy buniyod etildi. "Samarcand arkida Temurbek ulug' bir ko'shk solibdu, to'rt oshyonliq, – deb yozadi Bobur Mirzo "Boburnoma" asarida. – Ko'ksaroga mavsum va mash-hur va oliy imoratduru".

Amir Temur sultanat boshiga kelganiga bir yil bo'lganda, miliodi 1371-yilda olti dartoza tiklandi, shaharsozlik rivojlanishi ketdi, shahar mustahkam qal'a devorlari bilan o'rabi olindi. Sohibqiron Samarcandni dunyoning eng oldi shahariga aylantirmoqchi edi, bunga erishdi ham.

(Davomi 4-sahifada).

QADRIYAT

Insonlar borki, nasa-bi shariflari zikr etilganda vaqt to'xtaydi go'yo. Ular asrlardan asrlarga o'tib yashayveradilar. Xuddi Xizr alayhissa-lomming mangu tirikligi haqidagi afsonalar kabi... Xalq esa ular bosqan tuproqni-da e'zozlaydi, tabarruk qadamjolarga aylantiradi, ehtirom ila u joylarni ziyorat qiladi.

NASAFIYNING BOQIY NAFASI

Qarshidan o'n yetti kilometr uzoqligidagi Qovchin qishlog'iда Abul Muin Nasafiy ziyoratgohi bor. 1027-1114-yillarda yashab o'tgan Abul Muin Nasafiy ulug' islam olimi imom Moturidiyning izdoshi o'laroq, uning aqidalariga ters oqimlarga qarshi o'zining asosli ilmiy mulohazalar bilan kurasha olgan kalom ilmining yetuklaridan biridir. Ziyoratgoh ana shunday ilm-u irfon jonkuyari sharafiga nomlangan. Xalqimiz asrlar davomida e'zozlab kelgan ushu muqaddas qadamjo ham so-biq tuzum davrida o'g'itxonaga aylantirilib, oyqosti qilindi.

(Davomi 2-sahifada).

KREATIV IQTISODIYOT:

ISTIQBOL VA MUAMMOLAR

— Hurmatli Nurislom aka, xabarlingiz bor, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashining 22-dekabr kuni bo'lib o'tgan kengaytirilgan yig'ili shida davlatimiz rahbari tomonidan xalqimizning bir-damligi, erkinligi va farovonligini ta'minlashga qaratilgan qator egzu tashabbuslar ilgari surildi. Jumladan, joriy yilda Tashkentda jahon kreativ iqtisodiyotiga bag'ishlangan xalqaro konferensiya o'tkazish nazarda tutilgan. Kreativ iqtisodiyot nisbatan yangi yo'naliш bo'lib, uning mazmun-mohiyati keng ja-moatchilikka hali u qadar tushunarli emas. Shunga ko'ra, dastavval o'quvchilarimizni kreativ iqtisodiyotning "tarjimai holi"dan boxabar qilsangiz.

— "So'zdan so'zning farqi, o'ttiz ikki narxi bor", deydi dono xalqimiz. Darhaqiqat, avvalbosha bu tushunchaning ma'no-mazmunini anglab oлganimiz ma'qul. Kreativ (kreativlik) lotinchcha "creatio" so'zidan olingen bo'lib, ijod, ijod qilish ma'ninosini anglatadi. Kengroq ma'noda u kishining standart g'oyalari, an'anaviy qoida-yu qoliplardan chiqish qobiliyati bildiradi. Sirasi, u ilg'or fikr va yondashuvni, originallikni taqozo qiladi. Iqtisodiy ravnaq uchun kreativ fikrlashning o'ziga kifoya emas. Undan yaratuvchi ham, iste'molchi ham birdek manfaatdor bo'lishi, naf ko'rishi kerak bo'ladi. Buning uchun esa har qanday kreativ g'oya moddiyashuvni, tovar va xizmatga aylanishi kerak. Keyingi

bosqich tijoriylashuvdir. Kreativ tovar va xizmatlar bozor obyekti sifatida yetilishi, ta'bir joiz bo'lsa, tarozidan o'tishi, iste'molchi ehtiyojini qondirishi lozim. Shundan keyingina u iqtisodiy o'sish omiliga aylanadi. Shu ma'noda kreativ va innovatsion iqtisodiyot bir-biriga o'xshab ketadi. Ammo ular o'rta-sida anchagina farqlar ham mavjud. Kreativ iqtisodiyot intellektual, madaniy tovar hamda xizmatlari yaratish, rivojlantirish va tijoratlashtirishga qaratilgan. Binobarin, san'at, madaniyat, kino, dizayn, media, moda, ma'naviy meros, urf-odat, an'analar va boshqalar uning asosiy unsurlari hisoblanadi. Innovatsion iqtisodiyot esa ishlab chiqarish, xizmatlar ko'rstatish sohasiga ijodiy yondashuv orqali madaniy va intellektual aktivlardan foydalanilidir.

Nurislom TO'XLIYEV,
O'zbekiston xalqaro islam
akademiyasi professori,
iqtisodiyot fanlari doktori,
akademik

nesqa yangiliklari kiritishning barcha jabhalarini qamrab ola-di. Bu jarayonda mutlaqo yangi mahsulotlar ishlab chiqariladi, xizmatlari yaratiladi. Kreativ iqtisodiyotda ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rstatish sohasiga ijodiy yondashuv orqali madaniy va intellektual aktivlardan foydalanilidir.

(Davomi 3-sahifada).

TADQIQOT

HUSAYN BOYQARO "ZAFARNOMA"SI

Ilmda Sharafuddin Ali Yazdiy tomonidan yozilgan "Zafarnoma"ning nodir qo'lyozma nusxasi "Husayn Boyqaro "Zafarnoma"si", deb ataladi. Hozirda bu qo'lyozma Amerika Qo'shma Shtatlarida saqlanadi. 2022-yil mazkur qo'lyozmani ko'rish ishtiyoqida biz bu mamlakatning Baltimor shahriga yo'l oldik. Natijada, ayni qo'lyozmaning asl nusxasi bilan tanishishga muvaffaq bo'ldik.

Sharafuddin Ali Yazdiy (1454-yili vafot etgan) tomonidan 1419-1425-yillarda yozilgan "Zafarnoma" asari Amir Temur va temuriylar tarixi bo'yicha yaratilgan eng mashhur asarlardan hisoblanadi. Uni Sharafuddin Ali Yazdiy temuriy shahzoda Ibrahim Sultan buyurtmasiga ko'ra Sherzo shahrida yozgan. Amir Temurdan keyin va Hiroting 1507-yili Shayboniyar tomonidan bosib olinishi oraliqida Yazdiy "Zafarnoma"sining miniatyurularga ega uch qo'lyozma nusxasi ko'chirilgani ma'lum. "Zafarnoma"ning ko'plab qo'lyozma nusxalarini dunyoning turli kutubxonalarida saqlanadi, nodi nusxalari ko'p emas. Shulardan biri "Husayn Boyqaro "Zafarnoma"si"dir. Mazkur nomianish "Zafarnoma"ning noyob va yozilganidan ko'p vaqt o'tmay ko'chirilgan nusxalaridan biri temuriy hukmdor Husayn Boyqaro tegishli bo'lganidan kelib chiqqan. Qo'lyozma asar 1467-1468-yili ko'chirilgan. Qo'lyozmaning boshida Husayn Boyqaro madh etilgani uchun ayni qo'lyozma "Husayn Boyqaro Zafarnoma"si nomi bilan mashhur bo'lgan.

(Davomi 4-sahifada).

YANGI O'ZBEKISTONNING YANGI TOSHKENTI

Boshlanishi 1-sahifada.

Qadim va muhtasham Toshkent o'ziga yondosh hududlar evaziga Sharqqa tomon kengayib borishida, shaharning quyoshta, osmono'par tog'lar tomon intilayotganida ham o'ziga xos ramziy ma'no bor. Zero, yangilik, obodlik va bunyodkorlik – oydinlik, nurli yo'l va yuksalish deganidir.

Darhaqiqat, mamlakat yuragi havoga to'yini shahri Toshkent shahri batamom "yashil hudd"ga aylanmogni lozim. Kampus o'zining betakror-zamnaviy kompozitsion tarhi, bog'lar, og'ochzorlari, gul-bo'stonlari, suv havzalar bilan, deylik, azim Toshkentni bamisoli kaftida avaylaydi.

Yangi Toshkent hududida "Yangi O'zbekiston" universiteti, Toshkent davlat pedagogika universitetining kampuslari, Milliy kutubxona, Milliy teatr, Alisher Navoiy nomidagi xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, Adabiyot muzeyi, ijod maktabi hamda Milliy maqom markazi qad rostlaydi. Shavkat Mirziyoyev Yangi Toshkent shahridagi ilk inshootlar qurilishini boshlab berar ekan: "Bular ma'rifati jamiyat barpo etish g'oyamizning asosi va namunasini bo'ladi", degan juda muhim fikrni aytdi. Darhaqiqat, jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlar o'zlarida bunyod qilingan ma'rifat, ma'naviyat, madaniyat maskanlari shuhrati bilan dunyo ahlini o'ziga qaratadi. Ko'plarning havasini keltiradi. Kuch-qudrat, yangilangan tafakkur mahsuli bo'lgan ezgulik binolarining qurilishi o'zbek xalq uchun bobomeros qadriyatlarni sirasiga kiradi. Zero, bugungi tarixiy kundagi yangilanishlarni ko'rigan har bir yurdoshimiz xayoliga "Kuch – adolatda" iborasini hayotiy tamoyiliga aylantirgan buyuk Amir Temurning: "Agar bizning qudratimizga shubha qilsang, biz quragan imoratlarga boq", degan fikrlari kelsa ajab emas. Muhtasham binolarni ilm-fan, ma'naviyat, ma'rifat, adabiyot va san'atga daxldor betakror mazmun yashnatadi, albatta.

Mamlakatimiz Prezidenti yoshlar kelajagini, ma'nnaviy-axloqiy tarbiyasini o'ylab, bu yangi maskanda birinchilar qatorida Toshkent davlat pedagogika universitetining yangi kampusi qurilishiغا diqqat qaratdi. Bu kampus 20 ming talabaga mo'ljalangan o'quv binolari, 5 ming o'rinci yotoqxona, 300 o'rinci bog'cha, 616 o'rinci maktab, 588 o'rinci akademik litsey, zamonaviy sport kompleksi, madaniyat saroyi, amfiteatr va boshqa inshootlarni qamrab oladi.

Dunyoning ko'p mamlakatlarida mayjud bolgan "bog'cha – maktab – universitet" uyg'un tizimining bir joyda jamlanishi, tabiiyki, o'zining jahoniy samarasini beradi. Zotan, yangi quriladigan shaharga ham, o'quv dargohlari va uning sayilgohlari hamda bog'lariga yangi davr yoshlarining poqyadami juda-juda yarashadi. "Yangi O'zbekiston" universiteti Yangi Toshkent uchun yangicha tafakkur, ilg'or ilm-fan markazi bo'lishi aniq. Bu universitet kampusida 10 ming talabaga mo'ljalangan o'quv binolari, 1 ming 150 o'rinci oshxonha, kutubxona va ixcham muzeysi, sport majmuasi, olimpiya suzish havzasini barpo qilinadi. Bunday shart-sharoit, yoshlarning ilm olishi, tarbiya topishiga mos imkoniyatlarni ko'rgan kattalar beixtiyor "Oh, sening yoshliging menda bo'ssaydi", deb havas qilishi tabiyi.

Kitobxonlikka juda katta diqqat qilingan mamlakatimizda kutubxonalarining qurilishi – ma'naviy taraqqiyot uchun beniyoja ulkan zarurat sanaladi. Yangi Toshkentda umumiy ko'lami 30 ming metr kvadrat maydoni qamrab oladigan O'zbekiston Milliy kutubxonasi O'zbekiston ahlini chin ma'nodagi kitobxon millatga aylanishi, ko'ngillar obodligiga beminnat xizmat qilishi tayin.

Darvoqe, Yangi Toshkent hududida hazrat Alisher Navoiy nomi bilan yuriqidigan Xalqaro ilmiy tadqiqot markazining barpo qilinishi nafaqat yurtimiz adabiyotshunoslari, balki dunyoning barcha hududlarida ishlab, istiqomat qilayotgan navoishunoslar uchun ham tuhfa bo'ladi. Alisher Navoiy va boshqa

allomalarning hayoti hamda ijodi tadqiqi, bo'lganida ham, xalqaro darajada o'rganilishi o'tganlar ruhini shod etidi, ikkinchidan, bugungi tahlikali zamonda har bir insonni kamolot sari boshlaydi.

Xalqimizning suyukli shoirasi Zulfiya-xonimning bir she'rida "Bu bog'lar – bir bog'lar bo'ladi hali..." degan misra bor. Shunga monand bu shahar bir go'zal maskan, dunyoga dong taratadigan madaniyat, ma'rifat shahri o'laroq dunyoga doneg taratadi.

Milliy teatrning katta binosi qurilishi san'at ahlini naqadar mammun qilsa, dramaturglarga ilhom bag'ishlaydi, tomoshabinlarga esa zavq.

Shuningdek, Yangi Toshkentda ma'nnaviyat majmuasi tarkibida zamon talabalariga mos alohida ijod maktabi, Adabiyot muzeysi va Milliy maqom marказining barpo etilishi ham ma'rifatga, adabiyot va san'atga, bir so'z bilan aytganda, ko'ngil obodligiga daxldor insonlarga shodlik ulashadi.

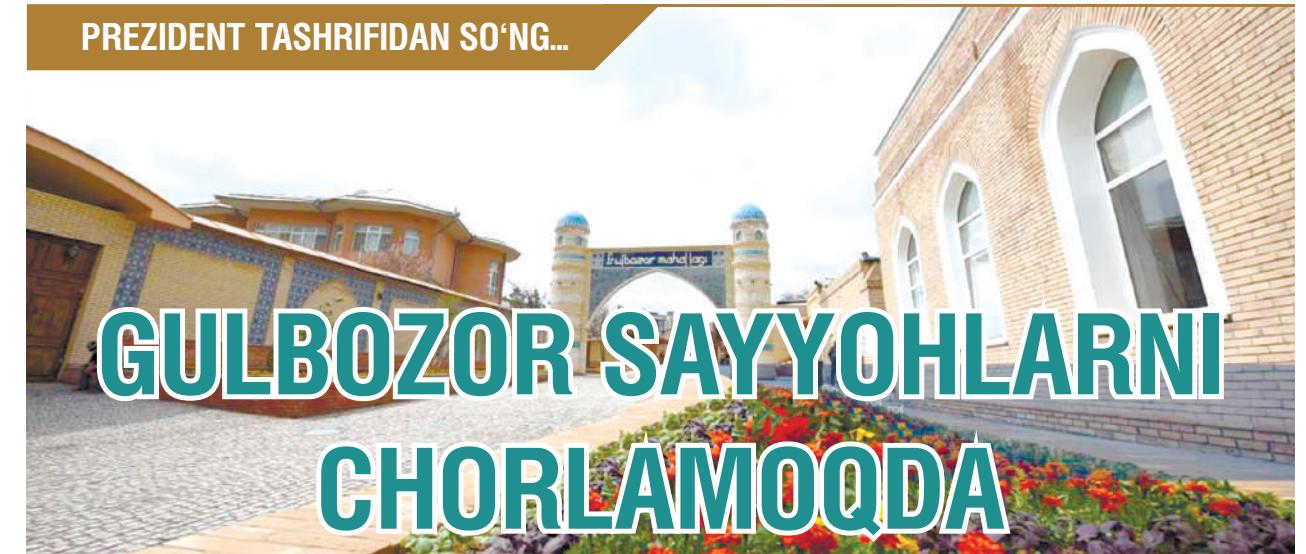
Prezident Sh.M.Mirziyoyev ayni tarixiy kunda: "Bugun poydevori qo'yilayotgan maskanlar ko'p yillarda xalqimiz ma'nnaviyatini boyitish, yoshlarimizni har tomonlama yetuk va barkamol insonlar etib tarbiyalashga xizmat qiladi. Yangi Toshkent shaharning nafaqat yurtimiz, balki mintaqamizda ham chinakam ilm-ma'rifat va madaniyat markaziga aylanishiga katta hissa qo'shadi, deb ishonaman", degan gapi chuqur hayotiy asosga ega, albatta.

Azal-azadan binolar, kutubxonalar, masjidlar, ko'priklar qurbanlar e'zozlangan. Qurilishiga sababchi bo'lgan wa qurbanlar uchun begiyos savob yog'i-lib turadi. Iste'dodli shoirimiz Maqsud Shayxzodaning:

"Shaharlar boqiydir, umr – o'tkinchi, Daryolar sobitdir, suvlar – ko'chkinchi", degan mashhur misralar bor. Suvlar oqib ketadi, manziliga yetadi. Ammo shaharlar, xususan, yangi bunyod bo'ladi Yangi Toshkentdek zamnaviy shaharlar boqiy bo'lib qolajak.

TAHRIRIYAT

PRESIDENT TASHRIFIDAN SO'NG...

GULBOZOR SAYYOHLARNI CHORLAMOQDA

Toshkent! Ko'z o'ngimizda qanday manzara aks etadi? Osmono'par binolar, serqatnov yo'llar, gavjum savdo markazlari... Bu ko'hna kent tarixda ham mana shunday "qaynoq" joy bo'igan. Moziyning o'sha manzarasini ko'rishi ni, o'sha muhitga tushishni kim istamaydi?

Bu shahardagi har bir mahallaning boy tarixi bor, ming yilliklar haqida hikoya qiluvchi obyektlari saqlanib qolgan. Ashyolar talay.

Gulbozor mahallasi eski shaharning tepalikda joylashgan eng qadimgi aholi yashash manzillaridan biri. Arxeologik ma'lumotlarga ko'ra, bu mahalla o'rniда IX-XII asrlarda Binkat, ya'ni qadimgi Toshkentning arki va shahristoni joylashgan. O'sha davrlarda ham bu yerda aholi zich yashagan. Atrofi savdo-sotiq joylari, karvonsaroylar bilan o'ralgan mahallaning orqa tarafida g'alla bozori bo'igan. Yon-atrofi bozorlar bilan gavjum bo'lgani uchun gullagan bozor deb atalgan.

Chorsu sayyohlarni ko'p jalb qiladigan bozor. Unga tutash yerdagi joylashgan bu mahallada tarixiy qiyofasini saqlab qolgan ko'cha va xonardonlar ko'pa. Mahallani obod qilish va zarur infratuzilmalar bilan ta'minlash maqsadida tegishli ishlar olib borildi. Bunda xonardonlar va ko'chalar poytaxtning qadimgi ko'rinishini saqlab qolgan holda rekonstruksiya ishlari amalga oshirildi.

Xususan, barcha kommuniksatsiya tizimlari – yuqori va past kuchlanishi elektr o'tkazgichlar, gaz quvurlari, issiq suv tarmoqlari yangilanish jarayonida yeri ostiga olindi. Beton simyog'ochlar olib tashlandi.

Mahalladagi "Haqiqat" ko'chasidan yurib boramiz. Uning uzunligi yarim kilometrdan ortiqroq. Zarqaynar ko'chasidan boshlangan bu yo'l Alisher Navoiy shoh ko'chasiiga tutashadi, Chorsu bozori tomoniga olib chiqadi.

Ko'cha boshida mahallaning tarixini aks ettiruvchi tarixiy darvoza qaytdan tiklandi. U yerdagi ulyarning tashqi devorlari eski shaharning o'ziga xos qadriyatlari va tarixiyigini yo'qotmaydigan darajada ta'mirlandi. Bu joyda sayyohlar o'ziga xos qulaylik va muhitini his qilishlari shubhasiz. Mehmone uyi, hunarmandchilik rastasi, savdo do'konlari ishlab turibdi. Yana qo'shimcha tarzda ovqatlanish shoxobchalari, novvoyxona va muzei tashkil qilingan.

Prezident Shavkat Mirziyoyev 3-aprel kuni shu mahallada bo'ldi, uning ko'chalarida piyoda yurdi. Mahalla ahli, nuroniylar bilan suhbatalashdi. Davlat rahbari zamonaviy majmular hamma joyda borgilini, xorijiy sayyohlarni mana shunday buyuk tariximiz bilan ko'proq jalb etishimiz kerakligini alohida ta'kidladi.

Gulbozorda 2 ming 670 aholi yashaydi. O'ttiga yaqin savdo, xizmat ko'satisht shoxobchalari, novvoyxona, dorixon va xususiy maktabgacha ta'ilim tashkiloti faoliyat yuritmoqda. Ko'rilgan chora-tadbirlar natijasida mahalla ishsizlikdan holi hudud aylangan. Shuningdek, mahallada "Xavfsiz hudud" tizimiga integratsiya qilingan kuzatuv kameralari o'rnatildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvarda "Respublikaga xorijiy turistlar oqimini keskin oshirish hamda ichki turizmi yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi.

Hujjatda yurtimizga xorijiy sayyohlarni keng jalb qilish, ularga zarur shart-sharoitlar yaratish, turizm namoyishi obyektlaridan samarali foydalansh masalalariga alohida ahamiyat qaratilgan.

Bugun ushbu hujjat ijrosi doirasida qilinayotgan ishlarni Gulbozor misolida ham ko'rish mumkin.

Turizm zarur infratuzilma yaratilsagina yaxshi rivojanadi. Shu jihatni inobatga olna holda mahallada zamonaviy uch yulduzli mehmonxona bunyod etilmoqda. Sohaga doit ta'ilim xizmatlari ni tashkil etish maqsadida esa xususiy olyi ta'ilim dargohi tashkil etilmoqda. Bu ikki loyiha doirasida yana yangi ish o'rinnari yaratiladi.

Shuningdek, hududda "Yashil makon" loyihasi doirasidagi ishlar izchil amalga oshirilmoqda. Natijada mahalla hududida mevali va manzarali daraxtlar, gul-chechaklardan iborat bog' tashkil etildi. Bu maskanning sug'orish tizimlari barpo etildi.

Mamlakatimizdagagi har bir mahallaning o'ziga xos imkoniyat va an'analaribor. Keyingi yillarda ularni aniqlab, qo'llab-quvvatlashga e'tibor qilinayotgani o'z samarasini bermoqda.

Ikrom AVVALBOYEV,
O'ZA muxbir

NASAFIYNING BOQIY NAFASI

Boshlanishi 1-sahifada.

2017-yilda Prezidentimiz tashabbusi bilan mazkur ziyyaratgohda juda katta qurilish va obodonchilik ishlari boshlab yuboildi. Shu tariqa majmua butunlay yangicha qiyofa kasti etib, dunyo jamaatchiligining e'tiborini ham qozondi.

XI-XII asrlarga oid ziyyaratgoh to'liq ta'mirlandi. Majmua maydonidagi 1234-yilda bunyod etilgan ko'chasi qurilishi qo'shimcha tarzda sharqona uslubda 250 kishilik yangi sajdagoh qad ko'tardi. Shuningdek, alloma maqbarasi ta'mirlandi, ajoddalar qoldirgan ma'naviy merojni ixlos bilan o'rganish istagida bo'lganlar uchun aqida maktabi va kutubxona, oso-ri-atiqalar vositasida yosh avlod tasavvurini boyitish maqsadida ma'rifiy muzey ham bunyod etildi.

Muzeyda ulug' olimning noyob asarlari, uning shogirdlari haqida ma'lumatlar hamda asriy qo'lyozma-kitoblar, shuningdek, Nasaf tarixiga oid qo'llanmalar saqlanadi. Ko'rgazmadagi qadimiy manbalardan o'z davrida madrasa talaabalari tahlil berishda foydalilanigan. Aytishlaricha, bu nodir qo'lyozmalarni bolshiviklardan asrash uchun sigir terisi ga o'ralib, majmua devori orasiga yashirilgan. Ular 1968-yilda yog'ingarchilik oqibatida devor yemirilishi tufayli topib olinadi. Ular orasida XVII-XVIII asrlarga oid ikki dona Qur'onni karim kitobi, to'rtta diniy adabiyot va "Fath" surasi chirroyli shaklda tikilgan mato parchasi ham bor. Samarqand ipak qog'oziga nasta'liq yozuvida tushirilgan mahobatlari Kalomullohning bir nusxasi ayni paytda mazkur ziyyaratgohning muzeysi, ikkinchisi esa Shahrabsabda saqlanmoqda.

Muzeyimizda elektronlashtirilgan komp'utitorlar ham o'rnatilgan, – deydil Abul Muin Nasafiy tarixiy majmuasini boshqarish va obodonlashtirish direksiyasi rahbari Muzaffar Bozorov. – Unda Nasafiy va uning maslakdoshlari hamda majmua ziyyaratiga kelgan tanqli shaxslarning bildirgani fikrlari asosida tayyorlangan videoroliklarni tomosha qilish mumkin. Ayniqsa, Prezidentimiz tashabbusi bilan kutubxona tashkil etilgani nur ustiga nur bo'ldi. Biz kutubxona javonlarini diniy-ma'rifiy va zamonaviy adabiyotlar bilan boyitdik. Xorijiy ziyyoratchilar kelishini hisobga olib, turk, arab va ingliz tillarida ham kitoblar olganimiz. Yana tahsil uchun darsxona, mo'jazgina majlislar zali ham bor. Bugungi kunda ziyyoratchilar soni yil sayin ortib boryapti.

Darhaqiqat, bu yerga ruhiy xotirjamlik istab keluvchilar ko'p. Buyuk ajoddalarning boqiy meroji har bir vatandoshda faxr-u

iftixor hissini yuksaltirib, shu muqaddas tuproqqa sadoqat tuyg'usini shakllanirishi shubhasiz. Qashqadaryo viloyati mudofaa ishlari boshqarmasi boshlig'i o'rinosi Faxriddin Husayinovning aytishicha, harbiy xizmatchilarining oilalari bilan Abul Muin Nasafiy ziyyaratgohiga kelib-ketishlariga zarur sharoit yaratib berilgan. Ya'ni, ularning qat'iy tartibdagisi ish faoliyatidan kelib chiqqan holda, ayollari va farzandlari uchun maxsus avtobuslar tashkil etilgan.

Ha, bu yerga ziyyaratga kelgan odamning bahri-dili ochilishi tabiy. Majmua hududiga olti yuzdan oshiq manzaralari daraxt ko'rk berib turibdi. Shakldor ko'kalam maydonchalarda anvoysi gullar barq urib yotibdi. Ziyyaratga kelganlar uchun gid xizmati ham yo'iga qo'yilgan bo'lib, Faxriddin Qurbonov va Eldorbek Juman-

yozovning aytishicha, yoshi 300 dan 700 yilgacha taxmin qilinadigan qadimiy tut daraxtlaridan tortib, chuqurligi o'n uch metrik toshqudug'-u, qizlar madrasasi hisoblangan "duxtarxona" ziyyoratchilarining e'tiborini tortadi.

Odamlar majmua haqida har xil riwayatlar to'qishgan, – deydi Eldorbek Junaniyozov. – Ehtimol, bu to'qimalar Abul Muin Nasafiyning nomi va u kishi mangorom topgan joy tarixdan o'chib ketmasligi uchun yaratilgandir. Axir, har ishda bir hikmat bor-da. Qadimiy tutlar haqida afsonada bir kishi tutni kesmoqchi bo'lsa, tut olov olib, adam kuyib o'lgani atyildi. Tutlar esa zamonalr osha yashayotgani da'vo qilinib, xilma-xil naqlar to'qilgan.

Majmuada qadimiylik va zamonaviylikning uyg'un sasi bor. Ziyyaratgohning orqa tarafida o'ttiz gektarlik katta qabriston ham bo'lib, undan topilgan o'nta qabrostosh majmua tarkibida goldirilgan. Ularning har biridagi qadimiy arabiy bitiklar hozirgi yozuvga o'girilib, qabrostoshlar devoriga muhrlangan. Bundan tashqari, qabristonda temuriylar davriga oid yana 400 ga yaqin qabrostosh saqlangan. Ziyyaratgohka kirish yo'lagi bo'yab esa moturidiya ta'ilimotining eng ulug' targ'ibotchisi hisoblangan Abul Muin Nasafiy kitoblarining muhtasham ramziy ishlarnamalari o'rnatilgan.

Xalqimiz barokati bir ishl boshlashdan oldin marhum ajoddalari ruhiga bag'ishlab tilovat qiladi. Tirkilardan duo olishga oshiqadi. Chunki rizolik bor joyda xayr bor. Davlatimiz rahbarining azizlar mangor qo'nim topgan ziyyaratgohniga e'tibori ham ana shunday xayrlarga vositadir aslida. Zero, bu egzu amallarda tarbiya, ta'ilim va iibrat mujassam.

Muhayyo PIRNAFASOVA

“HAR YERDAKIM, IMORATQA QOBIL YER KO’RSA ERDI...”

Boshlanishi 1-sahifada.

Hatto buni ta'kidlash uchun, shahar atrofida Damashq, Bag'dod, Misr, Sheroz, Sultoniyalari mashhur shaharlar nomlari bilan atalgan, bog'-rog'larga ko'milgan katta-katta qishloqlar barpo qildirdi. Buning tagzaminidan dunyoning mashhur shaharlar Samarcand oldida oddiy bir qishloq-sifatdir, degan ma'no bor.

Samarqandi firdavsmonand atrofida bunyod etilgan bog'lar-chi, bag'oyat shinam va go'zal. Ularning ta'rifi muarrixlar asarlari da keltirilgan. Bog'i naqshi jahon (Jahongir Mirzo bog'i), Bog'i Chinor (Saroymulkxonim bog'i), Bog'i Bihisht (Tuman oqa bog'i), Bog'i Dilkusho, Bog'i Baland, Bog'i Davlatobod, Bog'i Nav va boshqa bog'lar poytaxt ko'rki-ga ko'r bo'lib qo'shildi. Ularning har birida muhtasham saroy, ko'shk va naqshinkor ayvonlar qurildi, salqin xiyobonlar barpo etildi.

Bug'larida bo'lgan, go'zal maskanlarni o'z ko'zi bilan ko'rgan ispan elchisi Rui Gonsales de Klavixo bari haqida o'z kundaliklarida zavq-shavq bilan qalam tebratgan. Chunonchi, ispan elchisi Sohibqironning suyukli xotini Tuman oqaga atab bunyod etilgan Bog'i Bihisht haqida shunday yozgandi: "Bu bog'ning g'ishtin va naqshin, lojuvard va oltin bilan bezatilgan baland va go'zal darvozasi bor. Bog' niyoyatda katta. Unda mevali va sersoya daraxtlar ko'p. Yog'och panjaralar bilan ihotalangan shinam xiyobon va yo'laklardan odamlar o'tib turadi..."

Bog'i Nav haqida esa quydigilarni o'qymiz: "Bog'ning to'rt tarafi baland devorlar bilan o'ralgan, har bir burchagida g'o'lasifat burj-minora bo'y cho'zgan. Bog' o'tasida – oldida sarhovuzi bor katta chortoq uy ko'zga tashlanadi..."

Umuman, bog' yaratish, bunyod qilishni Amir Temur juda yaxshi ko'rardi, ta'bir joiz bo'lsa, bog'lar yaratish uning sevgan masghi'ulotiga aylangandi, yashnagan bog'ni ko'rib bahri dili ochillardı. Umrining oxirigacha shunday qutlug' ish bilan mashg'ul bo'lgani buning dalili. Shuni aytish joizki, barcha bog'lar, madrasa va masjidlar qurilish loyihasi Sohibqiron rahnamoligida qo'ligul ustalar, me'morlar tarafidan chizilar edi.

1397-yil martda Amir Temur Samarqandning shimolida Bog'i Dilkushoni barpo etish uchun "Konigilning bir yonida bog'i tarh solsular!"... deb buyruq beradi. Kichik maliqa, sohibjamol To'kalxonimga atab olyi bir ko'shk, ulug'vor ayvon bunyod etadilar.

"Ko'shknin toq-u ravoglari naqshinkor va sirkor g'ishtlar bilan pardoz topdi, – deb yozadi Sharafuddin Ali Yazdiy "Zafarnoma" asarida. – Bog'ning to'rt burchagida... serhasham shiyponlar qurildi".

"Temurbek" Samarqand sharqida ikki bog' solibduri, ...yovuqrog'i Bog'i Dilkushodiri, – deyiladi "Boburnoma"da. – Andin Feruza darvosazig'acha xiyobon qilib, ikki tarafa terak yig'ochlari ekturubtur. Dilkushoda ham

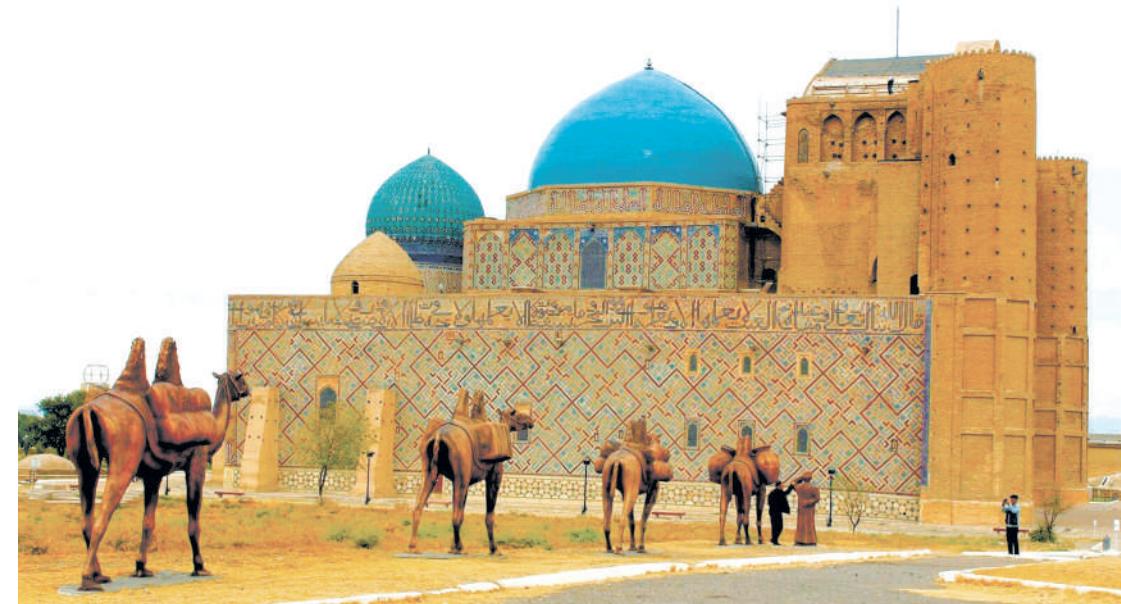
ulug' ko'shk soldurubtur, ul ko'shka Temurbekning Hindiston urushini tasvir qilibturlar..."

Muarrixlar so'zlariga qaraganda, bog' jan-natday oromijon, Eram bog'idek dilkusho ekan. "Amir Sohibqiron u bog' va saroylar-ning qurilishi bilan bir oyni o'tkazdi", deydi Nizomiddin Shomiy o'zining "Zafarnoma" asarida.

Hayratda qoladigan joyi, saltanat yumushlari bilan niyoyatda band bo'lgan Amir Temurday davlat arbobining bitta bog' barpo etishga bir oy vaqtini berishi, shunga fursat topa ola bilişidadir. Xuddi o'sha yili Bog'i Shimol qurilishiha ham "Sohibqiron bir oy yarim (bir yarim oy) o'zi turib jahd etar edilar" (Sharafuddin Ali Yazdiyning e'tirofi). Sohibqiron bog', madrasa, masjidlar qurilishiga juda jiddiy e'tibor berar, hamisha diqqat markazida tutardi.

Demak, bog' barpo qilish, masjid yo boshqa bino qurish davlat ahamiyatidagi yumushlardan hisoblangan, ayni saltanat yumushi sanalgani aniq, ikinchinidan, Sohibqiron bog'ni ham, masjidni yoki o'sha barpo etilayotgan inshootni ham o'zining ko'z oldida qurishlarini, ishning bequsur-u benuqson chiqishini qattiq istaganini ko'rsatadi.

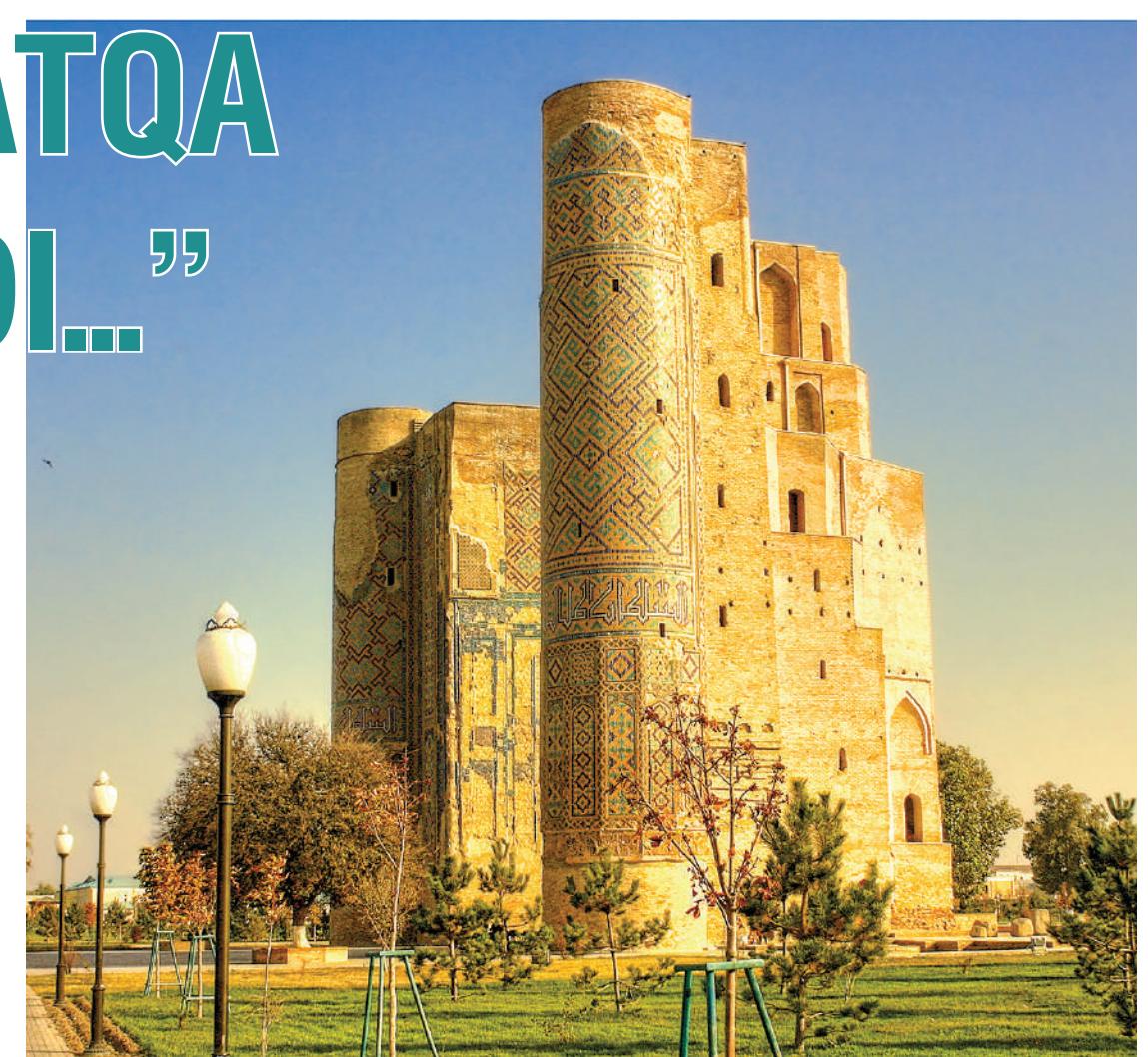
Yana bir hayrat. Bu bog'larda boy-u kam-bag'al, xos-u om barobar emin-erkin sayr qilishlari o'sha zamonlarda kam uchraydigan diqqatga sazovor hodisalardandir. Bog'larda Ibn Arabshoh, Rui Gonsales de Klavixo singari tarixchilar zavq bilan kezishgan, ko'rganlarini avlodlarga yozib qoldirishgan. Bunday bog'larning faqat Samarqandda emas, balki bepoyon saltanatning boshqa mayzelarida ham barpo etilgani e'tiborni o'ziga tortadi. Bular, albatta, insonparvarlikning yuksak ko'rinishlaridandir.

Milidiy 1399-yilda boshlangan Jome' masjadi qurilishiha ham u shunday sobitqadamlikni namoyon etgan edi. Yana Shomiy deydi: "Dorulmulk Samarcanda bir Jome' masjadi qurib, bu xayrli ish bilan qudrat egasi (Allah)ga yaqinlikka erishish niyatni qat'iy lashtirdi... Oliy hazrat ishtiyoqining zo'rligidan shaxsan o'zi imorat temasida hozir bo'lar, uning tez bitishiga butun himmatini sarflar edi..."

Sohibqiron kelganda, masjid poydevori o'mini qazishayotgan bahodir quruvchi yigitlarga dalda berib, so'zlab ularning ko'ngillarini ko'tarar, rag'batlantirar ekan. Yazdiy ham "Zafarnoma" asarida Jome' masjadi qurilishiga to'xtalib yozadi: "Sohibqiron g'oyat ihtmomidinkim (e'tibor berganidan, diqqat qilganidan), masjid ishida taallul (bahona, sustlashish) bo'lmag'ay (deb), o'zi har kun kelib ishlaglon boshig'a turib, ihtmim qilur erdi. Va so'rар erdi... Masjadi juma'da to'rt yuz sakson ustun toshdin yasab... saqfini (shifti, gumbaz) toshdin yasadilar va to'rt yonida to'rt minora yasadilar. Masjid tugangandan so'ng Dilkusho bog'iga borib to'ylar berdi. Ustakorlarga to'nlar kiydurub, otlar mindurdii..."

Sohibqiron yoshligidan aziz-avliyolariga izzatu ikrom ko'rgizib kelardi. Uning Shayx Shamsiddin Kulol, Shayx Zaynidin Abu Bakr Toybodi, Mir Sayyid Baraka singari zotlarga hurmat-e'tibori ma'lum. Tabarruk ziyoratgohlar, qadomjolarni obod qilishdagi sa'y-harakatlari tahsinslarga loyiq. Shahrabsabdagi Dor ut-tilovat, Dor us-saodat, Samarqanddag'i Shohizindadagi Qusam ibn Abbas maqbarasi va boshqa maqbaralar, Amir Temur maqbarasi, ko'plab xonaqohlar, Zangi ota majmui, Buxorodagi Sayfiddin Boxarzhi, Chashmai Ayub maqbaralarini binolari Sohibqiron tomonidan qurilgan yo tubdan ta'mirlangan. Amir Temur o'ziga g'oyibona pir sanagan Shayx Nuriddin Basir (Qutbi chahordahum), Sultan Burhoniddin Qilich, Shayx Burhoniddin Sog'arjiy, Shayx Safiuddin Yaqub Ardabiliy kabi siymlarga maqbaralar bino ettirdi. Bunday ehtirom-u izzat-ikrom-larning olyi namunasi, albatta, Sohibqiron bunyod ettingan "Turkiston mulkining shayx ul-mashoyixi, maqomoti olyi va mashhur" (Navyozi) Xoja Ahmad Yassaviy maqbarasi hisoblanadi.

Amir Temur har gal Yassi shahriga kelganda yoki har xil sabablar bilan shu tomonlarga yo'lli tushganda ziyorati ulug' piring mozoridan boshlardi. Dastavval bu yerda o'n ikkinchi miliodi asrda qurilgan kichik maqbara mavjud edi.

Sohibqiron va uning davri tarixini mukammal yoritgan Sharafuddin Ali Yazdiyning guvohlik berishicha, miliodi 1397-yil kuzida Sohibqiron Toshkent sari ravona bo'ladi va undan o'tib Yassi shahriga boradi. Tabarruk qadomjoni tavof etar ekan: "Bu aziz Muhammad Hanifa o'g'onlارидин turur, alayhi va ala olibi vassalom", deydi. "Buyurdikim, – deb yozildi "Zafarnoma"da, – ul mozorig'a ustig'a imorat olyi soldilar va bir ulug' toq (gumbaz) bog'ladilarim, ko'k bila so'zlashur erdi... Va farmon bo'ldikim, tomlarini rangin koshin bilan muzayyan qilsunlar (chiroyli bezasunlar). Va Xojaning qabrini oq tosh bila yasadilar... Ikki yildan so'ng ul imorat tugandi. Ul imorat tugangandani so'ng, andagi faqir-u miskinlarga ko'b sadaqalar berdilar..."

Xoja Ahmad Yassaviy qadomjosi hamisha Sohibqiron e'tiborida bo'lgan. Maqbaraga maxsus vaqf tayinlangan, ta'minoti uchun davlat tomonidan unumdar yer maydoni, saroy, tegrimon va boshqa zarur mol-mulkar ajratilgan.

Amir Temurning bonyodkorlikka, umuman, obodonchilikka katta ahamiyat ber-ganini uning mashhur "Tuzuklar"idan ham bilsa bo'ladi. Bu narsa uning uchungina emas, balki butun saltanat uchun ham hayotbaxsh dastur vazifasini ado etadi va saltanat rusumiga aylanadi. "Amr etdimki, – deydi Sohibqiron, – kimki biron sahroni obod qilsa yoki koriz (yer tagidan o'tkazilgan suv yo'lli yoki ariq) qursa, yo biron bog' ko'kar-tirsra, yoxud biron xarob bo'lib yotgan yerni obod qilsa, birinchili undan hech narsa (ya'ni soliq) olmasunlar... xarob bo'lib yotgan yerlarda korizlar qursunlar, buzilgan ko'priklari tuzatsunlar, ariglar va daryolar ustiga ko'priklar qursunlar, yo'l ustida har manzilohoga rabotlar binyod etsunlar... katta-kichik har bir shahar, har bir qishloqda masjid, madrasa va xonaqohlar bino qilsun-

lar, faqir-u miskinlarga langarxona solsunlar, bemorlar uchun shifoxona qurdursunlar va ularda ishlash uchun tabiblar tayinlasunlar. Har bir shaharda dor ul-imorat (saroy) va dor ul-adolat (qo'zixona) qursunlar..."

Ushbu so'zlarining zamirida olam-olam ma'nolar yashirin. Bunyodkorlik sultanatda urfga aylanib, uning hayotbaxsh ta'siri nafaqat Sohibqiron, balki amirzodalar, malikalar, a'yonlar o'rtaida ham keng tarqaldi. Bu hayotbaxsh urfdan ruhlangan Sohibqiron egachisi Qutlug' Turkon oqa, rafiqalari – malikalar Bibixonim va Tuman oqa, kelinlari Gavarshodbegim, Milkat oqa (Shohruh Mirzo xotinlari) kabi va boshqa malikalarning o'z mablag'lari hisobiga binyod etgan shifoxona yahham, xonaqoh-u madrasa, masjid-u rabotlari haqida tarixiy kitoblar da batafsil yoritilgan.

Aytigan so'zlar Amir Temurning bonyodkorlik faoliyatiga bir chizgilar xolos...

Bu yil Sohibqiron Amir Temur tavalludining 688-yilligi keng nishonlanadi. Atrofimizga bo'qib, beixtiyor o'sha Amir Temur bobomiz amalga oshirgan bonyodkorliklarni eslab faxrlanamiz, ko'ksiz tog'day ko'tariladi, quvonamiz.

Doim quraman degan o'zbek xalqi muhataram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev shahnamoligida Yangi O'zbekistonni bonyod etish yo'llida o'z ulug' farzandining hayotbaxsh an'analarini shiddat bilan davom etirmoqda, shaharlar, saroylar, binolar, uylar, ko'priklar va boshqa ko'p inshootlar bonyod etilmoqda. Bundan g'ururlanamiz, ko'ksiz tog'day ko'tariladi, quvonamiz.

O'z-o'zidan ulug' muarrif Sharafuddin Ali Yazdiyning quydagi so'zlar xayolimga keldi: "(Sohibqiron) har yerdakim, imoratqa qobil yer ko'rsa erdi, ul yerda albatta bir imorat surdi..."

Bu qutlug' so'zlar Amir Temurga ham, Jonjon o'zbek xalqiga ham bab-baravar tegishlidir.

**Muhammad ALI,
Xalqaro Amir Temur xayriya jamoat fondi raisi,
O'zbekiston xalq yozuvchisi**

HUSAYN BOYQARO "ZAFARNOMA"SI

Boshlanishi 1-sahifada.

Qo'lyozma chiroqli ko'chirilgan va matn oltin chiziqli ramka ichiga olingan. U Sher Ali degan shaxs tomonidan ko'chirilgan. Qo'lyozmada o'n ikkita miniyatURA mavjud. Kolofon so'ngiga qo'lyozma Mir Jamoluddin Husayn degan shaxs tomonidan Akbar Shohga (1542-1605) taqid qilinganida haqida yozuv ham bor.

Biz qo'lyozma haqidagi ma'lumotni Amerikaning Blumington shahrida joylashgan Indiana universiteti professori, kutubxonashunos olim Akram Habibullayevning 2022-yili nashr qilgan "Ajoddalar merosi: Amerikadagi qo'lyozmalar" deb nomlanuvchi katalogidan biliq oldik. Shundan so'ng qo'lyozma bilan tanishish ishtiyoqi paydo bo'ldi.

Qo'lyozma AQShning Baltimor (Merilend shahrida) shahridagi Jon Garrett uy-muzeysiida saqlanadi. "Zafarnoma"ning mazkur qo'lyozmasi "Husayn Boyqaro "Zafarnoma"si", Garrett "Zafarnoma"si yoki Baltimor "Zafarnoma"si, Garrett "Zafarnoma"si yoki Baltimor "Zafarnoma"si degan yana boshqa nomlarga ham ega. Buning tarxi qiziq. Amerikada Industrial revolyutsiya zamonda temiryo'llarni qurishga katta hissa qo'shgan bankirlardan iborat Garrettlar sulolasi vakiili bo'lgan diplomat Jon Garrett (1872-1942) 1942-yili Princeton universitetidan

"Zafarnoma"ning noyob qo'lyozmasini sotib oladi. Buning tarxi quydigicha:

Merilenddag'i yirik temiryo'l biznesi va bankir zodagonlari oиласидан bo'lgan Jon Garrettga Baltimor shahridagi hashamatli uy-joy va uning yonidagi o'nlab gektar masofani tashkii etgan yerlar meros qoladi. 1895-yili Princeton universitetini tamomlagandan keyin, Jon Garrett diplomat sifatida bir necha mamalakatda ishlaydi. U ma'rifatqa qiziqishi tufayli rafiqasi Alis Garrett bilan birga osori-atqilar, jumladan, ingliz va boshqa g'arb tillaridagi adabiy, tarixiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy, diniy va san'atga aloqador asarlari, noyob buyumlarni sotib olib, uyida to'playdi. Hozir Jon Garrettning ushbu uy-muzeyida jami 35000 ta kitob va qimmatbaho asarlari saqlanmoqda. Jon Garrett Merilenddag'i uyida, nafaqaga chiqqanidan keyin, rafiqasi bilan zodagonlar ishtirokida madaniy kechalar va adabiy majlislar uyuşshtirib turadi.

1925-yili Jonning ukasi Robert Garrett Parijdag'i antiqa kitoblar do'konidan noyob qo'lyozma sotib olishga muvaffaq bo'ladi. Bu kitob hozirda "Garrett "Zafarnoma"si" nomi bilan ilm ahliga ma'lum. Taxminlarga ko'ra, bu XV asrda Husayn Boyqaro buyrug'i binoan bitilgan noyob qo'lyozma. Robert qo'lyozma-

ni vatani Amerikaga olib keladi va akasi Jon ham bundan xabardor bo'ladi. Ammo 1939-yili Robert bu qo'lyozmani Princeton universitetiga sotib yuboradi.

San'at va ma'rifatni jordan sevgan Jon Garrett 1942-yili "Zafarnoma"ning mazkur qo'lyozmasini Princeton universitetidan qayta sotib olib, Merilenddag'i uyi kutubxonasida saqlaydi. Ammo oradan ko'p o'tmay Jon Garrett vafor etadi. Uning farzandlari bo'l'magani bois Jon Garrett rafiqasi bilan Merilenddag'i yirik yer mulk va uyini Jon Hopkins universiteti nomiga goldirib ketadi. Garrettning to'plagan antiqa buyumlari hozir uy-muzeyida saqlanadi va Merilend sifatining madaniyat merosi, noyob ma'naviy boyligi hisoblanadi.

Bu qo'lyozmaning ilk sahifasiga turli sultonlar muhrлari qo'yilgan hamda turli asrarda manbag'a egalik qilgan shaxs va kishilar imzolari bitilgan. Qo'lyozmaning bosh sahifalarini hashamatli bezatilgan. Asar fors tilida yozilgan va yaxshi holatda saqlangan.

Qo'lyozma 1050 betdan iborat. O'chovi – 235 mm. X 152 mm. Muqovasi yangi davrga oidi. Qo'lyozmada o'n ikkita miniyatura keltilgan. Kolofonda xattot nomi Sher Ali, deb ko'satilgan.

Umuman olganda, Nizomiddin Shomiy va Sharafuddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma" solnomasi Temuriylar xonadonida juda mashhur bo'lgan asarlardan hisoblangan. Ularning miniyaturlar bilan nashr etilishi, Movarounnah va Xurosanda katta shuhurat topishi Amir Temur shaxsiyatiga bo'lgan obro'e-tibirning yuksaligidan dalolatdir.

Amerikalik olma Eleanor Sims 1973-yili bu qo'lyozma bo'yicha Nyu-York universitetida dissertatsiya himoya qilgan. Simsiga ko'ra, aslida Sharafuddin Ali Yazdiy tomonidan yozilgan "Zafarnoma" shoh asari temuriy shahzodalar saroyida juda mashhur bo'lgan. Uning fikricha, "Garrett "Zafarnoma"si" XV asrda temuriy sultonlar tomonidan buyurtma berilgan 30 ta nusxa orasidagi bir nusxa bo'lishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, amerikalik diplomat Jon Garrett "Husayn Boyqaro "Zafarnoma"si" qo'lyozmasining bugungi kungacha yetib kelishiga xizmat qilgan. Qo'lyozmadagi Amir Temuring yur

MULOHAZA

EZGU ISHGA RUXSAT NE HOJAT?

Ortda qolgan hafta yakunida Prezidentimiz raisligida ijtimoiy-ma'naviy hayotimizga daxldor muhim tashabbus – "Yashil makon" umummilliy harakati doirasida joriy yilda amalga oshiriladigan tadbirlar, jumladan, qabristonlarni toza-ozoda saqlash, ularni insonga ruhiy quvvat baxsh etuvchi so'lim manzillarga aylantirish masalasiga bag'ishlab o'tkazilgan videoselektor yig'ilishi fe'l-atvorumiz hayot tarzimizga xos ancha-muncha kamchilik va nuqsonlar haqida mulohaza qilib ko'rishga undashi bilan ahamiyatlil bo'ldi.

So'nggi paytlarda ijtimoiy tarmoqlarda mehnat jamoalarining istalgan sa'y-harakati yoxud tashabbusini "majburiy mehnat" sifatida talqin qilish, aybdorlarni izlash urfga aylanib borayotir. Ba'zida shu ketishda kishi qolini sovuq suvgi urmaydigan tanbalga aylanib, unda o'z hayotini ham, boshqalar a'molini ham xavf ostiga qo'yadigandek ezgin kayfiyat paydo bo'ladi.

Bu tanballik ko'pchilikni allaqachon kitobdan, gazeta-jurnaldan voz kechishga o'rgatib ulgurdi. Internetda "balolab ketgan" yengil-yelpi tomosha-yu oldi-qochdi xabarlarini ulfat tutib bo'ldik. Afsuski, endilikda u xatarli epidemiya yangligi, tirk jonki bor, jism-u joniga o'rashib olmoqda, ruhiyatini abgor etmoqda.

Sozlarimni mublag'aga yo'y mang. Hatto ota-bobolari mangu qo'nim topgan qabristonlarda boshlangan tozalash va obodonlashtirish harakatlarini biroqlama talqin qilib, dunyoga jar solayotganlar bor. Yoshlarining o'z ta'lim dargohlarini toza-ozoda saqlash, yon-atrofini ko'rkan bog'-u gulzorga aylantirish yo'lidagi tashabbuslarini "majburiy mehnat"ga yo'yib, "aybdorlarni jalosh"ga da'vat etayotganlar bor.

Vaholanki, e'tiqod, sabr, qanoat va inson irodasini tarbiyalashning eng birinchi vositasi bo'lgan mehnatdan voz kechish, kitobdan yuz burish – o'zini hayoni sifatga mubtalo etishdan o'zga narsa emas. Aksincha, o'zini borliqqa doxil, jami-

yatga manfaatli, kelajakka mas'ul hisoblash – ikki dunyo saodatiga vosil etgvuchi eng ishondi yo'ldir. Ulug' ajododlarimiz hayoti – bunga yorqin misol.

HAZRATI IMOM – ABU HAHS KABIR BUXORIY KIM EDI?

Butun islam olamiga Abu Hafs Kabir Buxoriy nomi bilan tanilgan ulug' fiqhshunos va faylasuf, ilohi-

binning asoschisi, ilohiyotchi, faqih, muhaddis Abu Hanifa No'mon ibn Sobit – Imom A'zam (699–767)ning taniqli shogirdi Imom Muhammad ibn Hasan ash-Shayboniy(vafoti milodi 804-yil)dan ilm oлган.

Narshaxiyning yozishicha, Abu Hafs Kabir Buxoriyning sharofati bilan Buxoro "Qubbat ul-islam" – "Islam dinining gumbazi" unvonini oлган. Abu Hafsning o'ziga "Kabir

yotshunos, buyuk muhaddis, ularmolar sultoni va sardaftari Abu Hafs Kabir Buxoriy hijriy 150 (milodi 767)-yil Buxoro shahrida tavallud topib, hijriy 217 (milodi 832)-yilda shu yerda vafot etgan.

Buxorodan uzoq islam shaharlari, xususan, o'sha davrda islomiy ilm va madaniyat poytaxti hisoblanmish Bag'dodga borib, hanafiy mazha-

Buxoriy" – "Buxoriylarning kattasi" va "Imomi Hojatbaror" – "Hojatlarini chiqaruvchi imom", "Hazarati Imom" degan unvonlar berilgan.

Abu Hafs Kabir islam huquqshunosligi asoslarini yaratgan yirik olim edi. Uning "Fatovoyi Abu Hafs" ("Abu Hafsnинг fatvolari") deb nomlangan fatvolar to'plami islam olamida ma'lum va mashhur bo'lib,

qalbimizga qo'ngan gard. Modomiki,

bardagi shohrani qo'ngan gard. Modomiki, bu gardlarni arithmas ekanmiz, qalmizini zang bosadi.

Imom Buxoriydeki ulug' zotga ustozlik qilgan hazrat Abu Hafs Kabir mangu qo'nim topgan "Hazarati Imom" qabristoni buxoroliklар va qadim shaharni aziz-u mukarram bilgan insonlar uchun muqaddas zi-yoratgohdir. Har kuni minglab yurdoshlarimiz va mehmonlar bu yerni ziyorat qildilar, duysi fotihalarga some' bo'lib, ruhiy halovatga erishadilar.

O'ziga xos ochiq osmon ostidagi muzey yanglig' taassurot uyg'otadigan mazkur qabriston o'lnab davlat va jamoat arboblarining so'nggi manzili ekanligi bilan ham qadrlar: buyuk kompozitor, o'lmas madhymiz musiqasi muallifi Mutavakkil Burhonov, til va millat fidoyisi, professor Mustaqim Mirzayev, san'at arbobi, kino va teatr sahnalaridagi betakror rollari bilan ko'p sonli muxlislar qalbidan joy oлgan iste'dodli aktyor Muhammad Rafiqov, atoqli folklorshunos, professor Oxunjon Safarov, "uyg'oq toshlar, tosh bitiklar kuychisi" deya ta'riflanadigan taniqli shoir Toshpo'lat Ahmad, "Buxoroga Buxoro keldi", "Hikmat izlaganga hikmatdir dunyo" kabi satrлari katta-yu kichikning tilidan tushmaydigan Sadriddin Salimi Buxoriy va yana ko'plab ilm-fan, san'at va madaniyat namoyandalari qabrlarining har biri – baayni ibratxonasi.

Shubhasiz, Buxoroni "Qubbat ul-islam"ga aylantirgan zot va yana o'lnab nomlari qayd etilgan, etilagan fidoyilar mangu qo'nim topgan manzil biz uchun aziz va mukarram. Bu manzillarga qo'ngan gard – bizning qalbimizga qo'ngan gard. Modomiki,

bu gardlarni arithmas ekanmiz, qalmizini zang bosadi.

BAHOUDDIN NAQSHBAND AVLIYOLIK DARAJASIGA QANDAY YETGANLAR?

Muhammad Boqirning "Maqomoti shohi Naqshband" asarida ulug' pir va alloma Bahouddin Naqshband to'g'risida shunday rivoyat qilinadi:

Bir kuni shogird va hamsuhbatli ulug' pirdan so'radilar:

– Ustoz, Siz bu daraja va maqom-larga qanday erishdingiz?

Hazrat Naqshband javob berdi:

– Rezachinligim tufayli.

Suhbatdoshlar hayron bo'lib, ja-vobning sharhini so'radilar. Ulug' pir javob berdi:

– Rezachinligimning ma'nosи shuki, oyoq ostida boshqalarning erkin harakatlanishiga xalaqit beradigan, manzil-u makon obodligiga putur yet-kazadigan nimaniki ko'rsam, xasmi, cho'pmi, toshmi, kesakmi – bir chekkaga olib qo'ydim. Toki yo'ldan o'tganlar ozorlanmasinlar, bu yerlarga ko'zi tushganchalarning ta'blari xira bo'lma-sin...

Suhbatdoshlar bu javobdan lol bo'l-dilar, rezachinlikning sharofati xususida chucher mushohadaga berildilar.

Ulug' zotga yaqin bo'lgan insonlar shahodaticha, ana shu rezachinlik odatlari tufayli hazratning etaklari va qo'llaridan doimo tuproq hidi kelib turar ekan...

Darvoqe, mazkur rivoyatning o'z-gacha talqin ham bor. Unga ko'ra, Xoja Bahouddinning rezachinliklari hazrat Payg'ambarimiz (s.a.v.) sunnatlariga og'ishmay amal qilganliklari bilan izohlanadi. Ammo bu tamomila boshqa masala va boshqa bir maqolaning mavzusi.

BUYUK FARROSH KIMLIGINI BILASIZMI?

Taniqli adib Omon Muxtorning "Buyuk farrosh" deb nomlangan romani bor. Ikki kitobdan iborat mazkur roman ulug' bobokalonimiz hazrat Alisher Navoiy hayoti va ijodiga bag'ishlangan. Romanda adib Alisher Navoiyni "buyuk farrosh", deya ta'rifaydi.

Hayron bo'ldingizmi? Shunday buyuk zotni, shoirlar avlyosini farros deb atash mumkinmi?

Gap shundaki, hazrat Alisher Navoiy buyuk zotlar mozorida farroshlik qilishni o'zi uchun buyuk sharaf deb bilgan. Manbalar ma'lumotiga ko'tra, ulug' shoir Haj ziyoratiga bo'rish uchun hukmdordan bir necha marotaba ijozat so'raydi. Ammo buyuk Alisherni saltanat tayanchi deb bilgan Husayn Boyqaro bunga izn bermaydi. Shunda ulug' shoir Boydaroga murojaat qilib, o'zini Hil-rotagi Xoja Abdulloh Ansoriy mozoriga jorubkash (qabrlar atrofi va qabriston hududini tozalovchi, su-

O'tgan asrning 80-yillari, bolalik davrimizda, bu so'z aynan shu shaklda bizning shevada ko'p ishlatalardi: "Falonchining uyiga qo'nuq tushdi", "falonchining uyidagi mehnomalarga qo'nuq bering". Bu kabi jumlalarni, asosan, to'yarda eshitardik, chunki o'sha davrda to'yarda uzoqdan kelgan yoki alohida e'tiborda bo'lgan mehnomalor uchun to'xonadan tashqari qo'ni-qo'shni, yaqinlarning uylarida alohida ziyyofat berilar va bu mehnomalor qo'nuq" ("qo'noq") deyilardi. Mehnomal dasturxoniga qo'yish uchun yemaklar, ovqat qilish uchun masalliq, go'sht, non kabi mahsulotlar bir tugunga tugilib, to'xonadan keltirilardi. O'sha paylarda to'g'ra oid atamaga aylangan "qo'nuq" so'zi ikki ma'noda: birinchisi, to'xonadan boshqa xona-donga tushgan mehnomalor guruhi; ikkinchisi, ular uchun to'xonadan keltiriladigan yemaklar tuguniga nisbatan aytildi.

Keyinchalik to'yarning shakli o'zgardi. Oqibatda "qo'nuq" ham iste'moldan chiqib qoldi. Bu so'zning adabiy tildagi "qo'noq" shaklini bilamiz. Ammo bu so'z kitobiy tuyulgani uchun mahalliy so'zlashuv tilimizga ko'chmadidi. Shunday qilib, so'zlashuv tilimizda "qo'nuq"dan ham, "qo'noq"dan ham voz kechib, asli forscha "mehmon"ni saqlab qoldik.

"Qo'nuq", aslida, adabiy tildagi "qo'noq"ning qadimiy shakli, Koshg'ariy bobomiz ham "Devon-u lug'otit-turk"da aynan shu shaklda keltiradi: "qonuq – mehnom. She'nda shunday kelgan:

Bardii ərən qonuq,
Bolub qutqa saqr,
Qaldıñ alig' ujuq
Körö'b əswiñ jıqar.

Ma'nosi: Mehmonni baxt deb bilguchchi erlar o'tib ketdi, sharpani sezsa, mehnom kirib qolmasin, deb chodirini buzadiganlar qoldi".

"Devon"da boshqa bir o'rinda esa "qo'nuq" so'zi "mehmon" emas, ikkinchi ma'noda, ya'ni "mehmonga beriladigan ziyyofat" ma'nosida qo'llangan: "Qish qonuqi o't – Qishning ziyyofati o't(olov)dir". Demak, ming yil oldin ham

bu so'z ikki ma'noda va aynan shevadagi kabi "qo'nuq" shaklida qo'llangan.

Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarida "mehmonorchilik" ma'nosida bir o'rinda "qonuqluq" so'zi ishlatiladi: "Telim tyrlig-ul qonuqluq ashy – Bu mehnomalchili oshi ko'p turlidir".

Qarangki, bu so'z ming yil oldin Koshg'ariy va Yusuf Xos Hojib bobolari qanday shakli va ma'nolarda qo'llagan bo'lsa, shevada aynan shu shakli va ma'nolarda bizgacha yetib kelgan. Afsuski, bizning avlod bu so'zni ayni shu shakli va ma'nolarda qo'llagan so'nggi avlod bo'lib qoldi.

"Qo'nuq" va shu kabi ko'plab so'zlar "qo'nmooq" fe'lining ayanan ana shu: "joy oldi", "yerlashdi" ma'nolari asosida yasalgan:

ko'lami torayib, hozirda asosan qush, uchoq kabilarning uchib kelib qo'nishiga nisbatan ishlatalmoqda. Ilgari esa, bu fe'l shub bilan birga: "biror joyda yerlashmoq, joylashmoq, ko'chib kelib qo'nmooq" kabi ma'nolarda ham keng qo'llangan. Xususan, "Devon"da bu fe'l shunday izohlanadi: "qondi – qo'ndi, biror narsaga joylashdi. Qush qondi – qush qo'ndi, biror narsaga joylashdi. Budun qondi – qabila (biror yerga) ko'chganda so'ng qo'ndi".

Tilimizdagidagi bir qancha so'zlar "qo'nmooq" fe'lining ayanan ana shu: "joy oldi", "yerlashdi" ma'nolari asosida yasalgan:

Qo'shni. Bu so'z ham "qo'nmooq" fe'lidan "qo'n+shi" shaklida yasalgan, keyinchalik "n" va "sh" tovushlari al-mashinuvi sodir bo'lgan. "Devon-u lug'otit-turk"da har

O'zbek tili kambag'al emas, balki o'zbek tilini kambag'al deguvchilarining o'zi kambag'al. Ular o'z nodonliklarini o'zbek tiliga to'nkamasinlar.

Abdulla QODIRIY

ikkala shakli keltiriladi: "Qoshni – qo'shni. O'g'uzlar "n" harfini "sh" harfidan oldin qo'yib "qonshi" deydi. Har ikkisi ham qoidaga mos va to'g'ridir". Navoiy ham bu so'zni "qo'shni" emas, "qo'ngshi" shaklida qo'llaydi. Demak, "qo'shni" so'zining lug'aviy ma'nosi: "yonma-yon qo'ngan, ya'ni yerlashgan, joylashgan", deyish mumkin. Qo'ni-qo'shni deganda esa, mazkur fe'ldan yasalgan ikki so'z "qo'nuq" va "qo'shni" ishtirot etadi: aslida qo'nuq-qo'shni, keyinchalik qo'ni-qo'shni aylangan. Shuningdek, tilimizda "qo'nim topmoq", "qo'himsiz", "qo'nolg'a" kabi ibora va so'zlar ham mavjud.

Mahmud Koshg'ariy "Devon"da mazkur o'zakdan yasalgan "qonum" so'zini "urug'-aymoq" ma'nosida keltiradi. "Qutadg'u bilig"da esa, Yusuf Xos Hojib "o'ren, joy" ma'nosida – "qonut" so'zini qo'llaydi ("Yanutli bayat berge edgy qonut") – Evaziga Tangri ezgu o'ren (jannah) beradi.

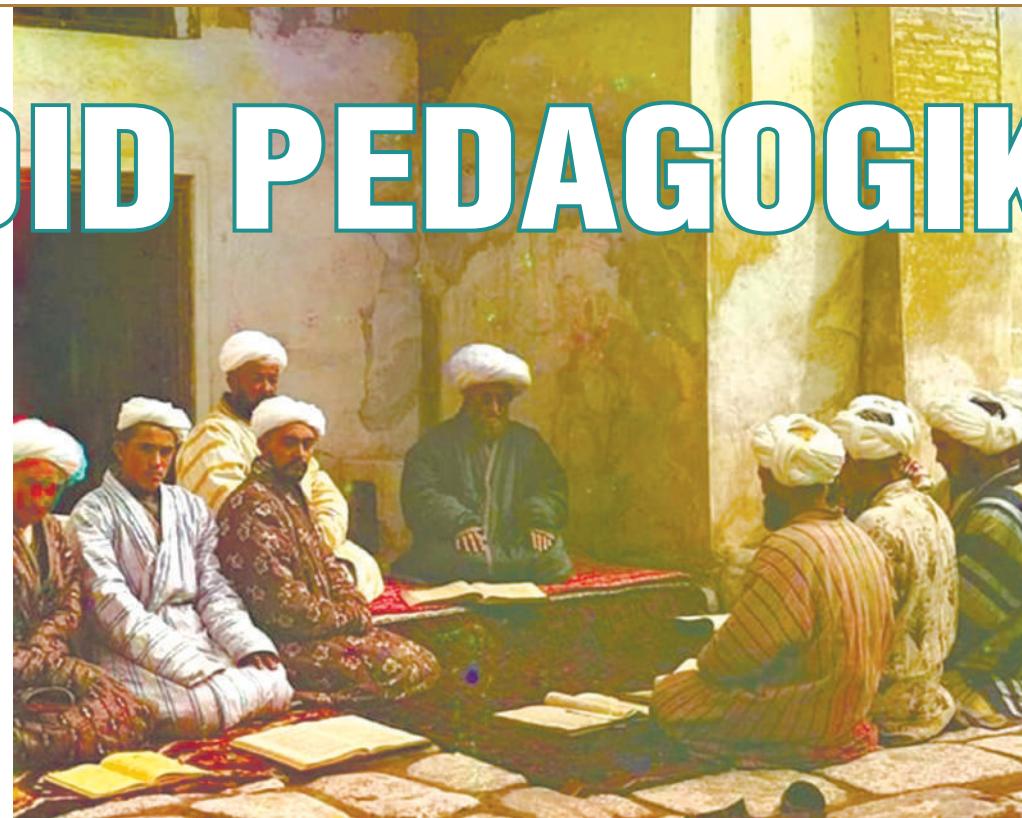
"Devon"da, shuningdek, "qo'nuq" otidan yasalgan so'zlar ham keltiriladi: "qonuqladi – mehnom qildi, qonuqluq – mehmono-stlik, qonuqluq ev – mehmonxona" va hokazo.

"O'zbek tilining izohli lug'ati"da ham: qo'noq (mehmon), qo'noqxonha (mehmonxona), qo'noqlamoq (tunash uchun qushlarning qo'nlig'aga chiqishi yoki safardagi kishining biror joyda tunashi) kabi so'zlar keltirilgan. Ammo, afsuski, bu so'zlar ham keyingi paytlarda iste'moldan chiqib bormoqda. Ularga qayta hayot baxsh etish esa, siz-u bizga bog'liq.

Abduvohid HAYIT

YURT QAYG'USI

JADID PEDAGOGIKASI

Milliy o'zlikni shakllantiradigan uchlik – o'tmish, bugun va kelajak hamma davrlarda ham zamonning ziyo'lilari, xalqning kelajagi uchun qayg'uradigan fidoyilararning diqqat markazida bo'lib kelgan. Ayni kunda ham bu haqiqatini yanada teran anglash, yangi rivojanish bosqichida boy milliy tajribadan samarali foydalish masalasiga davlat darajasida katta ahamiyat qaratilmoqda.

Avvalo, Renessans pedagogikasi tarixiga qisqa nazar tashlasak.

O'zbekiston hududida birinchi Renessans pedagogikasi Sharqda pedagogik fikrlar rivojanishi uchun katta hissa qo'shgan Muhammad Xorazmiy, Abu Nasr Forobi, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniylar nomi bilan boshlandi. Yevropa va Amerikada XX asrning 50-yillarda paydo bo'lgan insonparvarlik pedagogikasi aslida Sharqdagi ilk Uyg'onish davri pedagogikasining tub mohiyati va negizini tashkil etgan.

Ikkinchisi Renessans pedagogikasining paydo bo'lishi va taraqqiyoti esa temuriylar saltanati bilan bog'liqidir. Bu davrda yashab ijod qilgan Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Boburning faoliyatini va ilmiy-pedagogik qarashlari tahsinga sazovordi.

Mirzo Ulug'bek o'z davrida uchta (Buxoro, Samarcand va G'ijduvonda) madrasa qurdidi, oly ta'lum tizimini tubdan isloh qilgan. Mirzo Ulug'bek madrasalaridagi ta'lum olish uch bosqichni (anda, aust, a'l'o) o'z ichiga olib, diniy va dunyoviy bilimlarni mukammal o'rgatuvchi chinakam ma'nodagi oly ta'lum muassasasi namunasini bo'lgan. E'tibor qaratilishi, bugun jahona olyi ta'lum muassasalarida kadrler tayyorlash bosqichlarining (bakalavr, magistr, doktorantura) yorqin namunasi Mirzo Ulug'bek tomonidan ilk bor amalga oshirilganligiga guvoh bo'lish mumkin.

Yurboshimiz ta'kidab o'tganlaridek, mamalakatimizda "Uchinchi Renessansni yigirmanni asrda ma'rifatparvar jadid boborlarimiz amalga oshirishlari mumkin edi. Nega deganda, bu fidoyi va jonkuyar zotlar butun umralarini milliy uyg'onish g'oya sige qilishlab, o'lkani jaholat va qolqolikdan olib chiqish, millatimizni q'afat botqog'idan qutqarish uchun bor kuch

va imkoniyatlarini safarbar etganlar va shu yolda o'zlarining aziz jonlarini ham qurban qildilar. Ular "Dunyoda ilmdan boshqa najot yo'q va bo'lmagay" degan hadisi sharifni hajotiy e'tiqod deb bildilar.

Uchinchi Renessansa erishish o'z navbatida, yangi Renessans pedagogikasini yaratishni talab etadi. Bu esa milliy Uyg'onish pedagogikasi atoqli vakillarining ilmiy-pedagogik, adabiy merosini chuqur o'rganish hamda innovatsiya va tarixiy tajribani uyg'unlashtirishni taqozo qiladi.

Milliy Uyg'onish pedagogikasining asoschilaridan biri Abdulla Avloniyidir. Ma'lumki, jadidlarning asosiy maqsadini "Turkistonnii faqat ilm-u ma'rifatgina ijtimoiy-madaniy, siyosiy-iqtisodiy tanglikdan xalos etadi", deb bosh g'oya tashkil etgan. Ana shu sababli ular o'z qarashlarini xalq ichida keng targ'ib qilish maqsadida ona tilida ta'lum beradigan yangi usul maktablarini ochishgan, maktablar uchun darsliklar yozishgan, gazeta-jurnallar chop ettirishgan, teatr truppalarini tashkil qilishgan. Bir so'z bilan aytganda, ta'lum-tarbiya sohasiga innovatsiyalarni joriy etish yo'llida jonbozlik ko'rsatishgan. Mahmudo'ja Behbudiy, Munavar qori Abdurashidxonovlarning izdoshi sifatida Abdulla Avloniy jadid ma'rifatchiligini yana da yuqori bosqichga ko'tarish, ilmiy pedagogikani milliy ta'lum-tarbiya qonuniyatlari va tamoyillari bilan boyitish, ta'luming xalq-chiligi va ommaviyligiga erishish kabi masalalarga e'tibor qaratganligi yangi Renessans pedagogikasining ustuvor yo'nalishlari bilan hamohangdir.

Abdulla Avloniy 1913-yilda nashr ettirilgan "Turkiy Guliston yoxud axlog" asarida "Pedagogiya", ya'ni bola tarbiyasining fani demakdi", deb bu fanga o'zbek ziyo'lilari orasida birinchi bo'lib aniq va to'g'ri ta'rif bergan.

Olimning fikricha, tarbiya orqali "vujud quvvatlanadi, fikr nurlanadi, axlog go'zallanadi, zehn ravshanlanadi". Shuning uchun u tarbiyani bola tug'ilgan kunidan boshlamoq kerakligini uqtiradi. Bolaga badan tarbiysi, fikr tarbiysi, axloq tarbiysi berilib, uni yaxshi xulqlarga o'rgatib, ilmiy qilmoq lozimgilini alohida ta'kidlab o'tadi.

Tug'ub tashlov ila bo'lmas bola,

bo'lgay balo sizga,

Vujudi tarbiyat topsa,
bo'lrul ul rahnamo sizga, —
deb tarbiyaning inson hayotidagi o'mini yuqor
baholaydi hamda o'z asarida pedagogikaning
yo'llari va vositalarini ham bayon etadi.

Yangi Renessans pedagogikasining konseptual g'oyalari o'z ifodasini topgan "Uzlusiz ma'naviy tarbiya konsepsiysi"ni amalga oshirishning birinchi bosqichi ham olimming qarashlari bilan hamohangdir: o'ilalarda (ikki darr asosida: birinchisi – homila davri, ikkinchisi – bola tug'ilganidan uch yoshgacha bo'lgan davr).

"Uzlusiz ma'naviy tarbiya konsepsiysi" – da tarbiyaga kompetensiyaviy yondashuv masalasi ilgari surilgan. Abdulla Avloniy esa o'z davrida mazkur tushunchani "odat" atasasi orqali quydigicha talqin qilgan: "Yaxshi va yomon xulqning hammasi sharoit, tarbiya, odatlanish natijasida vujudga keladi. Yaxshi xulqqa ham odat tufayli erishiladi".

Renessans pedagogikasining ustuvor yo'nalishi hisoblangan mahalla va oilanling tarbiyaviy imkoniyatlari to'g'risida ham pedagog olimming qarashlari diqqatga sazovordir. Avloniy ta'kidlab o'tganidek, "Alloh taolo insonlarni asl xilqatda iste'dod va qobiliyatini, yaxshi bilan yomonni, foyda bilan zararni, oq bilan qorani ajratadigan qilib yaratgan. Lekin insondagi bu qibiliyatni kamolga yetkazish tarbiya bilan bo'lur. Qush uyasida ko'rganini qilar".

Olimning valeologiya (sog'lom turmush tarzi) haqidagi qarashlari ham mutlaq haqiqat bo'lib, hech qanday izoh va tahlilga ehtiyoj sezmaydi: "Badanning salomat, quvvati bo'lmogi'i insonga eng kerakli narsadur. Chunki o'qumon, o'rganmoq, va o'rgatmod uchun insonga kuchli, kasalsiz jasad lozimdu". Olim o'z fikrini davom ettirib, poklikning shaxs aqliy qobiliyatiga va hissiy holatiga ham ta'sir ko'rsatishiga doir aniq dalillarni keltirib o'tadi: "Poklik zehn-u idrokningi keng o'tkru qilur. ...Poklik muslimmonlig'ning ildizidur".

Renessans pedagogikasi uchun xos xosanogen, ya'ni sog'lom fikrflashni rivojlantirish masalasi ham olimming e'tiboridan chetda qolmagan. Uning fikr tarbiysi haqidagi qarashlari zamonaliv pedagogik-psixologik fanlarda tafakkurning alohida turi sifatida e'tirof etilayotgan sanogen va patogen fikrashga berilayotgan ta'riflarga har jihatdan mos keladi: "Fikr tarbiysi eng kerakli, ko'p zamonlardan beri taqdir qilinub kelgan, muallimlarning diqqatliga suyalgan, vijondoriga yuklangan muqaddas bir vazifadur..."

Fikr agar yaxshi tarbiyat topsa,
Xanjar, olmosdan bo'lur o'tkru,
Fikring oyinasi olursa zang,
Ruhni ravshan zamir o'lur, benur".

Abdulla Avloniyning ilm-ma'rifikat va axloqqa doir fikrlari juda chuqur tahlil va talqinni talab etadi. Muhtaram Prezidentimiz har bir maktab binosida yozib qo'yilishi shart ekanligini alohida ta'kidlagan, olimming pedagogik qarashlari yaxlit tarzda o'zida aks ettirgan quydagi g'oya esa hech qachon o'z zalvorli hamda ahamiyatini yo'qotmaydi: "Tarbiya bizlar uchun yo'ayot – yo mamot, yo najor – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidur".

Begzod XO'JAYEV, pedagogika fanlari doktori, professor

larda turli tumanlarda xizmat faoliyatini olib boradi. Partiya komiteti Xonqa tumanida madaniy-ma'rifyi ishlarda ishlaydi, so'ngra Xiva muzeysiga direktor etib tayinlanadi. Bu lavozimda u 3 yil ishlaydi.

Sulton qori Jumaniyozov 1937-yil 27-avgustda aksilinqilobiy trotskychilarin targ'ib qilganlikda ayblanib, qamoqqa olinadi. Shu kunning o'zida uning Xiva shahridagi xona donida tintuv o'tkaziladi. Tinimsiz so'roq va qiyonoqlardan keyin S.Jumaniyozov 1924-yilda XXR Markazi Ijroiya Qo'mitasi raisi sifatida aholini qurollantirish to'g'risidagi buyruqni imzolaganlikda, shuningdek, "Milliy istiqol" aksilinqilobiy tashkilotiga a'zolikda, A.Ikromov bilan yaqin aloqada bo'lib, fashizmparast tashviqot olib borganlikda ayblanadi va otuvga hukm qilinadi. Hukm 1937-yil 26-dekabrda ietiladi.

Sulton qori Jumaniyozovning o'g'li rahmatli Anvar Jumaniyozov 2020-yil bahorida quydigicha guvohlik bergan edi: "Sulton qorining o'g'liman. Hozir yoshim to'qson birda, 1936-yil otam udyan ketgandan keyin biz otamni boshqa ko'rmadik. Oilamiz, ahvolimizni yomon qildilar. Uylarimizga kirib, bor bisotimizni oldilar, opamlarni, bizlarni urdilar. Yomon ahvolsa soldilar, bizning oildalar non, pul bo'limdi, hech nimamiz qolmadimi. Qayerga borsak, biz uchun hech nima yo'q edi. Nonimizni, tansiq taomlarimizni yeb yurgan odamlar ham bizning uuga endi kelmay yo'qdilar. Shunday yomon ahvollarni ko'dirk bizlar. Bir kuni (tashvish ichida) onam bilan Lenin bog'i yonida o'tirgan edi. Bir qarab kel qani, shu tomonda nima gap bo'lib turidi, dedi onam. Tikuv fabrikasi yonida bir yo'lek bor edi NKVD binosiga olib chiqadigan. Shu yo'ldan olib keldilar otamni. Shu yerda qo'shimiz Sultan aka: "Sulton qorini, boy odamlarni olib kelayotilar", deb turgan ekan, meni ko'rib: "Anvar bu yoqqa kel, otangni olib kelayotilar", dedi. Sultan qori,

Safu Mug'anniy, otam bilan birga qamalgan urganchilik Durdil qorini degan insonni olib kelayotgan edilar. Xivalik Safu Mug'anniy soz chertgani uchun aksilinqilobchi deb uni ham qamadilar. 20 nafar militsioner bor edi. Otamning boshida gruzinlarnikiga o'xshash popoq bor edi.

Bizlar besh bola edik. 1933-yilda tug'ilgan inim bor edi, ismi Ikrom edi. Uyimziga birovlar kelib, onamga bolangning ismini o'zgartirasan, aks holda qamaymiz, deb qo'qitishdi. Umak Ikromning ismini Komil deb o'zgartirdik.

Opam Zumradni, o'gamni armiyaga olib ketdilar. Men raykomga kelib yig'ladi. Meni yuboringlar opamning o'rninga urushga, men axir 13 yoshga kirdim, men ketay, dedim. So'zimni hech kim tinglamadi. Bechora opam 2 yildan ortiq Ukraina frontiga urushga borib keldi.

Sulton qori Jumaniyozov o'z davridagi ko'plab jadidlari bilan birga Vatani ozodligi, xalq va millat manfaati yo'lida og'ishmay qat'iyat ko'satdi. U chugur bilimi, jasorati bilan Turkiston mustaqilligi, turkiy dunyo birligi yo'lida og'ishmay faoliyatini yuridi.

Sulton qori Jumaniyozovning ibratli ha-yot yo'l, porloq yodi xalq xotirasida mangu qoladi.

Yulduzxon RAHMONOVA, tarix fanlari nomzodi

XOTIRA AZIZ

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Boboyev Tosh – 1904-yili Bauman rayoni Iskari qishlog'da tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkiloti a'zolari bilan yaqindan aloqa bog'lagan, hibsga olinan vaqtida aniq mashg'ulotli bo'lmagan. Aksilinqilobiy yig'ilishlar tashkil qilganlikda, sovet hokimiyatiga qarshi kurashish uchun ko'rsatmalar bergenlikda, xalq dushmanlari F.Xo'jayev va boshqalarni maqtanganlikda ayblangan. 4541-tonli ish bo'yicha 10 yil qamoq jazosiga hukm etilgan, jazo muddati 1937-yil 14-avgustdan hisoblangan.

Bahriiddinxo'jayev Yoqubxo'ja – 1893-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Aksilinqilobiy faoliyati uchun 10 yil qamoqqa hukm qilingan. Hibsga olinan vaqtida aniq mashg'ulotli bo'lmagan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkilotga a'zo bo'lganlikda, yapon josusi bilan mustahkam aloqa bog'laganlikda, jazo lageridan qochib, aksilinqilobiy ishlarni tashkil qilganlikda ayblangan. 4299-tonli ish bo'yicha otuvga hukm qilingan.

QATAG'ON QURBONLARI

Xatibzoda Kabir – 1896-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Hibsga olinan vaqtida savodsizlikni tuqatish maktabida o'qituvchilik qilgan. "Ittihod va taraqqiy", "Milliy istiqol" tashkilotlari a'zosi. Ziyolilar orasida aksilinqilobiy targ'ibot olib borganlikda, o'qituvchilar namoyishida tashkilotchilik qilganlikda ayblangan. 5349-tonli ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan, jazo muddati 1937-yil 7-iyuldan hisoblangan.

Yo'idoshev Abdurahim – 1905-yili Andijon shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" aksilinqilobiy tashkilotning a'zosi. Mafkura frontida dushmanlik ishlarni olib borganlikda, o'quv qo'llanmasida xalqlar dohiyisining tarixiy-inqilobiy faoliyatini buzib ko'rsatganlikda ayblangan. 5347-tonli ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil 7-sentyabrdan hisoblangan.

Usmonov Obidoxun – 1887-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotining a'zosi. Millatchilik targ'iboti olib borganlikda, ocharchilik haqida mish-mishlar tarqatganlikda ayblangan. 4309-tonli ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan. Jazo muddati 1937-yil iyuldan hisoblangan.

Jo'rabyev Hoji Safo – 1875-yili Buxoroning Vobkent qishlog'da tug'ilgan. Buxoro madrasasini bitirgan. Kolesov bilan Buxoroda bo'lgan voqealar ishtiokchisi. 1905-yil oxirida Tiflisdag'i alaydonda ishtiok etgani uchun Chor Rossiysi hukumatini tomonidan surgn qilingan. 1909-yilgacha Turkiyada yashagan. 1917-yil noyabrida Samarqandda bolsheviklar partiyasiga kirgan, Samarqand va Farg'ona viloyatlari dagi sovet idolarida rahbarlik lavozimlarida ishlagan. "Milliy ittihod" tashkilotining rahbar a'zolardan bo'lib, bu tashkilotning filiallari o'rtasida aloqa o'rnaganlikda ayblangan. 6920-tonli ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 12-sentyabrdan hisoblangan.

G'ulomov Botir – 1906-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. "Milliy ittihod" tashkilotning ishi bo'yicha 5 yil qamoqqa hukm etilgan. Jazo muddatini o'tamay qo'qhan, hibsga olinan vaqtida ishlilar fakultetida o'qituvchi bo'lgan. "Milliy ittihod" tashkiloti a'zosi. Aholi orasida millatchilik va ig'vogarlik tashviqoti o'tkazganlikda, xalq dushmanlari bilan aloqa o'rnaganlikda ayblangan. 4719-tonli ish bo'yicha 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan.

Ilyayev Xalil – 1914-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Hibsga olinan vaqtida maktabda direktor lavozimida ishlagan. "Internatsional demokratik partiya" nomidagi aksilinqilobiy tashkilotning tashkilotchisi. Sovet hokimiyatini ag'darib, o'rniga kapitalizmni tiklash haqida targ'ibot olib borganlikda ayblangan. 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan.

Niyozov Abdurahmon – 1916-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Hibsga olinan vaqtida o'qituvchi bo'lib ishlagan. "Internatsional demokratik partiya" tashkilotining faollaridan. Aksilinqilobiy kayfiyattdagi kishilarning jipsilagini tashkil qilganlikda, yashirin kengashlar o'tkazganlikda ayblangan. 10 yil mehnat-tuzatuv lageriga hukm qilingan.

Ismoilova Yelena – 1915-yili Omsk shahrida tug'ilgan. Hibsga olinan vaqtida o'qituvchi bo'lib ishlagan. "Internatsional demokratik partiya" aksilinqilobiy tashkilotning faollaridan. Sovet hokimiyatini ag'darib tashlash va kapitaliz

HIKOYA

Eshqobil SHUKUR

Bu yog'i voha bekliklarining bepoyon yerlarida, bu yog'i tojig-u turkman tomonlarda dong'i chiqqan polvon – Davla gazar kuz odoqlarida Tagto'qay qishlog'iда bo'layotgan katta kurashga yetib kelib, maydon oraladi. El yelkasi yer iskamagan botirini gurillab olqishladi. Rangi o'ngigan beqasam to'nli yosh-yalang bo'z yigitlar, yamoq urigan qalin jelakli or'tacha polvonlar tog'kelbatli Davlani ko'rib, asta-asta davradan chetlay boshlashdi. Maydon haybatidan ot hukkadigan zo'larga qoldi. Yirik polvonlar ham yiqitib-yiqilib bo'lgandan so'ng, bakovul katta toboqni' mehmonekeldi²ga qo'shib Davla gazarning nomiga bag'ishladi. Talabgor topilmagach, oqsoqollar qo'yarda-qo'ymay Sherobod bekligining dongdor pahlavoni, Qoraqoplon laqabli, tovondan o'tchaqagan Abdusattor polvonni maydonga tortqilab, duo berib yubordilar. Bu kurashga yuragi betlamay tursa-da, Abdusattor elning duosiga qarshi borolmadi, noiloj Boysun bekligining zo'riga qarshi maydonga chiqdi. El tusmollagandy kurash uzoqqa cho'zilmadi.

Davla gazar Abdusattor polvonni yelkasidan oshirib urgandan so'ng yo'lbars yurish qilib davrani bir aylandi. Bakovul "mag'lib polvonning origa talabgor borni", deb hayqirdi. Shunda o'n uch yashar o'spirin davraga o'ynab otilib chiqib, maydon o'rtafiga cho'nqayib o'tirdi. Hali suyagi qotmagan, ko'zlarini katta-katta, bug'doyrang yuzi tip-tiriq, qoshlari qalin, qora to'nli bo'zgina bolani ko'rgan odamlar hayron qarashdi. Ko'zi kurashlarda pishgan,

O'G'LII

yoshi oltimishni qoralagan, suyakdor bakovul unga qirg'iy qarash qilib:

– Ha, qulunim, sen nimaga chiqding? Jo'jaxo'rozlarining gali o'tdi. Hozir katta polvonlar olishadi, – deb qo'llini silkib, chetlash degan ishorani berdi.

– Men otamning origa chiqdim, Davla bilan olishaman, – dedi bola tap tortmay. Polvon otasining mag'lubiyati bu o'spirinning yuragini o'y-natib tashlagan edi.

– Hay-hay-hay, – deb qichqirdi bakovul. – Polvonjon, shoshmang, shoshmang. Hali sizga vaqt bor. O'zingizning teng-to'shingiz bilan tira-shingiz. Davla polvon sizdan kamida ikki muchal katta.

Bola o'mridan qo'z'almay, or talab turaverdi, so'ng bakovul moshkichira mo'ylovin silab, maydon chetiga qarab qichqirdi:

– Hov, Abdusattor polvon, kichik bo'tingizdi qaytaring, men bunday notanti kurashga duo berolmayman. Davla polvon qayda-yu, bu qayda? Hali go'dak-ku bu.

Ko'rpaday chonponiga o'raniq o'tirgan Abdusattor polvon o'g'liga:

– Shamsiddin, davradan chiq, esing bormi o'zi! – deb siyosat qildi.

Polvonlar yoqa olishganlarida o'spirin Shamsiddin yurting eng katta polvon, kimsan Davlaning po'lat boldirlariga zarb bilan qoqma³ berdi.

Katta polvon tizzaladi. Odamlar yana jo'r bo'lishib "o'o'o" deb shamolday ovoz berdi.

Davla tezda o'midan turib, o'ng qo'lli bilan raqibining so'l qo'lidan ilib oldi-da, birdan to'xtadi va tumonatga qarab hayqirdi:

– O'o, el-u xalq! Otasining orini ko'targan shu bolaga duo beringlar. Nasib etsa, bu bola yurting katta polvon bo'ladi. Shamsiddin polvon otasi Abdusattor polvonning orini oldi. Men yiqildim.

Davla gazar taslim ishorasini berib, ikki qo'llini boshidan baland ko'tardi. El duoga qo'l ochdi.

Davla gazarning o'zi atayab tiz-zalaganni yo'kich bo'ri rostdan shunday kuchga ega bo'lganmi, bunisini bilmadik, lekin o'sha kuni Shamsiddin otasining orini olgani chin.

¹Katta toboq – eng katta sovrin.

²Mehmonekeldi – to'y egasining yaqin qarindoshlari tomonidan qo'yildigan sovrin.

³Qoqma – tepish, chil berish, kurashdagi usul.

ZARDA

Kaminaning muhtaram "Jadid"ga arzi holim shulki, yo'llini topsa ko'cha obod, maktab-bog'cha nurafshon, shifoxona orasta bo'lar ekan, deb eshitdim. Zamonangdan aylanay, tunov kuni ro'zai ramazonda peshinni machitda o'qiy deb barvaqtroq borib qolib-man, yoshgina imom xo'b dono ekan, bu obodonchilig-u bu zebolig-u bu farovonliklardan guftigo' aylab, barchani ho'ng-ho'ng yig'latdi. O'lay agar, Ovsar otimni boshqa qo'ymasam, diydam qotgan, ko'nglim sangi malomat esa-da, bir palla qarasam, manim ham ko'zlarimdan obi giryon ravon-ravon sarupomni shilta qilib yuboribdi. Bale, otanga bale, onangga bale, imom bo'sa shundoq shirinsuxan bo'sin!

Emdi machitdan chiqib, ilohiy farog'atlar ila ohista-ohista Yassaviy yodini tutib, "Buyuk ipak yo'lli" metro bekatidani shundoq yer ostiga sho'ng'iy degan xayolda zinaga oyoq yo'g'yanimni bilaman, qulog'im ostida:

– Yigirma besh ming, yigirma besh ming! – degan qichqiriq yangrab qolsa bo'ladi.

Asov xachir siltanib yerga otgan chavandozday cho'chib, o'g'irlasam, to'rtta o'spirin karvon yo'llini to'skan qaroqchizodalar kabi man sori bostirib kelmoqda.

– Hoy nobakovlar! – Qo'rqqanimidan tilim tanglayimga yopishgandek zo'rg'a ovozim chiqsa. – Nima u yigirma besh ming?

– O'pen bo'jetga ovoz bering, yigirma besh mingni naq sanab olib ketavering! – Ko'rinishidan cho'ntagida hemiriyam yo'q qoqsuyak tumshug'im ostida bir dasta pul o'ynatdi.

– Tanlov o'tkazvossalarni? – debman hayronalar qolib.

– Biz falon viloyatning falon tumanidagi falonchi maktabga o'pen bo'jet uchun ovoz yiqqani kelganmiz, – ko'zlarini olma-kesak terib turgan boshqasi man fahmlamaydigan nar-samni tushuntirmoqchi bo'ldi. – Bir juft ovoz bersangiz – elik ming!

Manim otim Ovsar bo'lsa, bularning o'zlarini merovlarmikan, degan istibohoda:

– Mayli, berdim mana bir juft ovozimni, qani cho'z ellik mingni, – deb machitdag'i ibodatimni faromush aylab, qo'llimi uzatib yuborganim o'zim ham payqamat yolibman.

– Telefonigizni bering, telefonigizni, – dedi u tirnoqlari osti qorayib yotgan qo'llini

MANIM OVOZIM QIMMAT!

man tomon cho'zib. – Ovoz berish SMS orqali bo'ladi.

Telefonimni qo'ynimdan chiqarib bermoqchi bo'ldim-u, o'tgan oy bir telefon qilay deb kamiprimi pensasini qoqishirib ketgan nobakov yodimga tushib, vaqtida esimni yig'dim.

– Qoch nari! – dedin yo'llimda davom etib. – O'pen bo'jetga boshingdan qolsin!

– Maktabimizni tuzatib olsak sizgayam saobi tegardi, – ortimdan qoqsuyakning qichqirayotgani eshitilib turdi. – Shundan bo'lak ilojimiz yo'q, mingta ovoz yig'sak, ikki yuzu ellik milyon pulimiz ketadi, undayam yutsak uncha-muncha foydasi tegadi, yo'qsa kuyib qolaveramiz!

Saning maktabing qayda-yu man qaydaman, umridan ko'rmagan bo'lsam, u joyda maktab bormi-yo'qmi, bilmasam, e puling ham, o'zing ham...

Nervim buzildi. Nervim buzilsa, qo'llim qichiydi, qo'llim qichib ro'zai ramazonda kampirga ozor berib qo'ymay, deb o'sha o'zimizning 13-do'xtirxonadagi neruvpatol'g degan odamga yo'lib qo'yay deb u yoqqa qarab yo'1 oldim. Yopiray, o'ngimmi-tushimmi? Mani kutib olish uchun bir guruh do'xtirlar eshilganda qator turishibdi. Ana obro', ana e'tibor! Haligi imomni peshingi tashbehlar rost chiqib qoldi chog'i.

– Keling, keling!

Quyosh qaydan chiqdi? Bo'lar ekan-ku?

– Keldim...

– Nima bo'ldi?

– Ha, shu-u neruv sal...

– Shest sekundda joyiga solamiz.

– E, rahmat, sal o'zimga keldim-a!

– O'pen bo'jetga ovoz berdingizmi?

– Nima-a?

– O'pen bo'jetga! Mana, do'xtirxonamizni ahvolini ko'ryapsiz, mayli, sizni navbatsiz qabul qilamiz, nervingizni shest sekundda joyiga solamiz, ammo sizam biz uchun bir ish qilingda – biz uchun o'pen bo'jetga ovoz bering!

Pulli klinikaning uyoq-buyog'ini tuzatsak, sizga ham foydasi tegidi-da.

E, nervim buzildi, bu yerda binoyi jinniga aylanib qolmay deb, indamay o'zimni bosib, ortga burilib keta boshladim. Ortimdan ularning barchasi jo'rovozlikda qichqirib qolishdi:

– Mayli, bint ham, paxta ham, hammasi o'zimizdan, arzon ukol ham sanchib qo'yamiz, tekinga – ovoz bering o'pen bo'jetga!

Yov quvgandek qo'chib, katta yo'ldan o'taman desam, aksiga olib yo'lqozini qizili yonib turgan ekan, nafas rostlay desam, qarshimdan ikki davangir chiqib qoldi.

– Amaki, biz Bo'kadan, – dedi ularidan biri yo'g'on ovozda.

– Man Lo'li mahalladanman, – dedim kelib chiqishimni surishtirmoqda degan gumonda.

– Ko'chamiz xarob, – dedi ikkinchisi mani aybdor topib.

– Mani holim harob.

– Unda, ovozingizni bizga bering, – dedi birinchisi suyunib.

– Qanaqa ovoz?

– O'pen bo'jetga ovoz, – dedi ikkinchisi.

– Yigirma ming beramiz.

– Hozir yigirma besh mingga bermadim-u...

– Mayli, ming qo'shamiz, kechki bozor.

Qo'ldi tashlang, amaki.

– Yo'q, manim ovozim qimmat.

– Tushunamiz, – deb bos qimrlatdi ikkovlon birdaniga.

– Ammo bizniyam tushuning, yutamiz deb odamlardan ikki yuz milyon yig'ib olganmiz.

– Yutolmasalaring nima bo'ladi? Yaxshisi, o'sha pulga aspal bostirsanglar bo'lmaydimi?

Ikkovining ham rangi qum o'chdi. Bu yog'ini o'yalamagan shekilli. Yo man bilmagan boshqa sababiyam bormi.

Ularga rahmim kelgandek bo'ldi-yu, kamipirning chuv tushganini eslab, qahrim qo'zidi.

– Manim ovozim qimmat, – dedim yana.

– Qancha?

Yo'Ining naryog'idan ikki qo'lida ikki butilka semichka yog' ko'tarib kimdir bizga peshvoz yugurib kelmoqda edi.

– Amaki, shoshmang, bir emas, ikki butilka yog' olasiz...

Yo'lqozini ko'k chirog'i yondi. Man ko'channing o'ttasiga chopib o'tsam-da, ortga o'girilib qarashga yuragim bezgan edi. Uf-f!

“Jadid” og'ayni, sani xat-savodingga shubham yо'q. Achchiq ichakdek cho'zilg'on hangomamdan muddao shulki, bu savdoni kampir ikkovlashib ham anglab yetolmadik: bular kimni aldashmoqchi? O'zlarinimi yo hukumatnimi?

Arzi holni adog'iga yetkazib, bosh barmoqni ko'k siyohga bulab bosguvchi muxlising

OVSAR

Bosh muharrir: Iqbol Mirzo

Bosh muharrirning birinchi o'rincobosi: Humoyun Akbarov

Navbatchi muharrir: Gulchehra Umarova

Sahifalovchi: Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Tahririyatga yuborilgan maqolalar muallifiga qaytarilmaydi va ular yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro'yxatga olingan.

Kirill yozuvidagi addadi – 6158
Lotin yozuvidagi addadi – 11958
Buyurtma: G – 440.